

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... .. kor. 20.—

Félévre ... .. > 10.—

Negyedévre ... .. > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

TÁRSADALMI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések

felvétele ugyanott

— 2 Ⓞ Budapest, július hó 19. Ⓞ —

Julius elsején kezdődött lapunknál az új félevení folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűselő előtt megújítani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahova rendelik. Kívánatos, hogy a czimet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével írják meg nekünk, ugyszintén az eddigi czimüket is. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hé-re más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII., kőr., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Glosszák.

— jul. 17.

A frázisok rongyos, kopott aranyu hidalgó-köpenye már egészen elborítja a fejét; »vakmerő zseni volt« mondják nálunk, és egész biztos, hogy még évtizedek multán is a kaukázusi keselyük szárnyacsattogását, a Néva titokzatos zúgását, a rubelek vészfütytyét hallják a neve csengéséből; »apostol volt« mondják Belgrádban, és egész biztos, hogy a Hartwig-név még glóriás szentképek alá kerül, egész biztos, hogy a halála napja rekviemes, könyes, viaszgyertyás nemzeti gyásznapi mindenha, egész biztos, hogy épp úgy nem hiszik el, hogy az angina pectoris nevű bestia teperte le, mint ahogy a magyarság nem hitte el, hogy Zrinyi Miklóst a vadkan ölte meg. Egész biztos... viszont az is biztos, hogy épp úgy nem volt zseni, mint ahogy nem volt apostol; diplomata volt, nem is annyira orosz bizarrságú, mint germán alaposságú, diplomata, aki szinte apanázst huzott a — szerencsétől, aki merni mert, mert már nem lehetett mást csinálni — mint merni. Diplomata volt, de nem osztrák és magyar értelemben, nem úgy, hogy hét őse volt, nagy vagyona, grófi rangja, nem úgy, hogy diplomata, mert másnak már nem mehet egy valamire való főúr... (A képviselőházat megtöltik a zsidó fiskálisok és kálvinista prédikátorok, a hivatalokat a mit-tudom-én ki fiait, a hadseregét a plebejus talentumok... és már gazdálkodni se érdemes, hisz a hidpénzt a fiskus szedi, a regále: az államé, a jobbágylegény első éjszakája legföljebb ha uri kegy, de seimmiestre se

jobbágyi szolgáltatás, és még vadat is csak akkor lehet kergetni, ha a hatóságnak engedélyt méltóztatik adni.) A Hartwig hazájában már Nagy Péter óta tudják, hogy a diplomácia üzlet-kérdés, és ki mentül jobb üzlet-szerző, cserekereskedő, ügynök, néptribun, annál jobb diplomata, és a követeket bizony nem társadalmi osztályok szerint kontingentálják. Oroszországban minden publikus mesterségre megállapítottak egy veszületett tauglichsági fokot: a pap legyen szép, csábos száju, asszonyokkal bánni tudó, a hivatalnok legyen szerény, de az se baj, ha egészen korlátolt, a diplomata viszont legyen jó üzletember, ne legyen több, de ne is legyen kevesebb, mint egy világczég diszponense, aki nyitott szemmel jár a világban és hiven képviseli a czég érdekeit; aki a hivatalos helyiségében van akkor is, ha az utcán van, vagy a kocsmában, vagy a kaffában, a szalónban, és a ködmönös parasztnak épp olyan szolgálatkészséggel kínálja a czég áruit, mint a miniszterelnöknek, aki esetleg szintén ködmönös paraszt. És Hartwig ilyen volt; hogy emellett sok eredetiség volt benne, hogy háborura izgatott, mint egy boulevard-újság és Teheránból is azért kellett elmennie, mert konfliktust szított Anglia és Oroszország közt, hogy Belgrádban néha föl se bontotta a kormánya utasítását, és ha fölbontotta, akkor is az utasítás ellenére járt el... lehet, de ha nem az utasítások, hanem az intencziók politikáját csinálta, ha eredeti volt, holott senki se várt tőle eredetiséget: akkor még nem volt lángész, se lángész, se apostol, végre az eredetiség az orosz diplomatánál is csak üzemi kockázat; ha sikerül: lángész lesz, vagy ami ennél is több: külügyminiszter, ha pedig nem sikerült, akkor szépen elküldik Bombayba, vagy fölvilágosítják: hogy legszébb mégis otthon, a tág udvarházban, a Volga mellett, száz versztnyire a kormányzósági székhelytől. Hartwignak sikerült... ez minden. És mindennél több. És nem valószínű, hogy az új prokonzult, az új ház-mestert is úgy szeretik majd Belgrádban; már csak azért se, mert szüntelen Hartwighoz mérik. Az új ember legföljebb jó politikát csinál, Hartwig legendákat csinált és volt olyan okos, hogy a maga legendáját csinálta.

*

A szerb fantázia pedig részegen lumpol a felhők közt, és Bécsben és Budapesten kezdik az emberek elveszteni a türelmüket; értjük: a szerb sajtó komisz, naiv és amilyen együgyü, olyan vakmerő, de hát nem mondhatjuk mi Cromwellel, hogy »nagyon kicsi volna az

én hatalmam, ha egypár papirgolyótól megriadnék». A sajtószabadság — nyugodjunk bele — épp úgy jelent igehirdető szabadságot, mint szemtelenkedési szabadságot, és ha Szerbiában valóban azt hiszik, hogy a monarchia a dekadens Róma és Szerbia az előretörő germánság, az sokkal nagyobb baj Szerbiának, mint a monarchiának. De tegyük föl, hogy ez a sok szunyogcsipés mégis kellemetlen, bántó, nem mert nekünk fáj, hanem mert a jó barátaink kacagnak rájt: — mi történjék akkor? Az bizonyos, hogy a nagyszerb agitáció lápjait nem perzselheti föl, a nagyszerb fantázia ingoványait nem csapolhatja le, a nagyszerb ideál templomi mécsesét nem fújhatja el a szerb kormány; mert ha örület, ha hiúság, ha részeg illúzió a nagyszerb ideál, ha százszor szivárvány is, ami a véres felhőszakadás után kicsillant, aminek azonban utána menni nem lehet, mert egész biztosan katasztrófa lesz belőle, katasztrófa, aminek a történelmi menetességét minden kisdíák kiszámíthatja, ha százszor így van is: nekik szent az az ideál. Szent, és a szerb kormány legfőljebb megígéri, hogy lemondanak róla, hogy nem lármáznak érte, hogy nem komiszkodnak érte, legfőljebb megígéri, az ilyen ígéretre azonban már egy fabatkát se ad a görög. A nagyszerb ideál délibábját győzelmes háboruk üzték, kergették a szerb fantáziák fölé — és csak egy vesztett háboru alkonyatában bukhatik le... és a kérdés csak az, hogy — *most-e?* Most-e?

*

A börze úgy érezte, hogy most. A börze úgy érezte, hogy »kötél szakad vala« és megint megkezdődött a nagy superarbitrierung az exisztenciák közt. A belgrádi szenzációk porfelhőjét le se szűrték és... komoly, tisztességben megvénült részvények a névértékük alá sülyedtek, a koronajáradék nyolczvan alá bukott, a legjobb iparvállalati papirok devalválódtak, — »ezsek megbolondultak«, mondta volna Podmaniczky Frigyes. Százmillió árnyatlásról beszélnek. Mit jelent ez? Hogy háboru lesz? Nem, ez azt jelenti, hogy a tőzsde náthás, az orra nem szuperált és inkább hitt — hogy mondta Tisza István az Apponyi interpellációjára felelvén — az *alczimeknek*, mint a saját spuriuszának. Ez különben minden történetbölcselet utolér, aki összetéveszti a szimptomát — a czéllal, utolérte Bucklet is, Cousint is, Carlylet is, pedig nekik több idejük volt — várni.

Lengyel Ernő.

Mennyire szeretnek az asszonyok veszedelmes dolgokat művelni! Egyike azon tulajdonságaiknak, amelyeket legjobban bámulok bennük. Egy asszony, bárkivel a világon flirtól, ameddig mások nézik.

*

Az ideálok veszedelmesek. Az igaz dolgok jobbak. Sebeznek ugyan, de jobbak.

Bucsuk.

Száguldó sorsom ablakából
Tűnő határra néz szemem
S reménytelen tekintetével
Időz elszálló réteken.

Ó rétek, rétek, régi rónák,
Ó elvesző idők, terek,
Hunyó valóság, hulló rózsák,
Küllőnk a végtelenbe zeng.

Száguldó sorsunk ablakából
Kezünk örök bucsukat int.
Ó vágyaink: hervadt virágok,
Ó örömök: holt hugaink!

Juhász Gyula.

Förgeteg.

Irta: BARTA LAJOS.

(3)

- El akarsz tőle bucsuzni?
— Csak nem megyek el anélkül, hogy egy kicsit meg ne vigasztaljam.
— Ez igazán nemes dolog tőled!
— Birkholz vagyok, — mondta Elemérnek és megrázta a kezét — remélhetőleg ismer még?
— Hogyne, — mondta finom és fölényes mosollyal Elemér — emlékszem még a régi időkre!
— Az ön helyén most egy bizonyos Honig nevezetű van. Az is magyar; mindig előnyt adok a magyaroknak, mert két nyelvet tudnak. És most bocsásza meg, uram, hogy oly neveletlen és vad voltam! De egy kicsit elvesztettem a fejem! Przemysltől idáig volt elég idő rá, hogy a fejem úgy befüljön, mint valami kályha, annak ki muszáj volt jönni belőlem! Mindenesetre szerencsénk volt! Nekem is, önöknek is! Mert amilyen vad voltam, halomra lódözhettem volna valamennyiüket és még szépen a dutyiba is kerülhettem volna azért, mert a feleségemnek kedves volt egy kis, ártatlan kirándulást csinálni ebbe az érdekes országba.
Elemérnek finom mosoly röppent az ajkára.
— Ilyenek mind ezek a szegény, felszarvazott férjek! — mondta szánó mosolya.
— No de most már minden jól van! Biztosíthatom, uram, a legbensőbb részvéte mről.
Elemér hagyta, hogy a kezét újra megrázza és befelé kaczagó iróniával gondolta:
— Szegény ember! Meghagyom neked az illuzióid!

VIII.

Két hatalmas öreg hársfasor vonult az uradalmi házak előtt; az uradalmi emberek mind nőtlének voltak; nem volt aki tőlük a fasort látogassa; egészen Jertáé volt az allé, aki naponta le is járt oda, leült a fehér támláspadok egyikére és szorgalmasan dolgozott a kézimunkáján. Hétköznapokon is turnürös, füzös ruhába öltözött, mintha ünnep lett volna; ott ült, vagy sétált, szépségével ott ragyogott, mint a faszor tündére.

— Ez mégis csak borzasztó dolog, — mondták a zsidó asszonyok — közülünk senki sem jár a faszorba, mert nagyon jól tudjuk, hogy ezek az uradalmi emberek nem szenvedhetik a zsidót. De ő nem törődik azzal. Szivesebben van ezzel a kövér pénzeszsákkal, mint mivelünk! Mit akar tőle?

— Majd meglátja, hogy mire megy vele!

— Az egyszeri korsó is addig járt a kutra, míg el nem tört.

— És ezek a férfiak, a mi férfaink, azok nem látnak semmit. Azok csak azt látják, hogy ez a tanító fölmege minden szombaton a tóra elé és ott szépen előimádkozik nekik.

De a férfiak így feleltek a nőknek:

— Hagyjatok ti minékünk békét! Majd tudjuk mi, hogy mikor kell föllépni.

— Ez egy jó tanító és a gyerekek sokat tanulnak tőle.

— Ha most megint kidobjuk, leshetjük, amíg megint kaphatunk egy jóra való tanítót.

— Hat év alatt sem végzik el a gyerekek a négy elemi osztályt.

— És mit gondolnak maguk, mit akar az a kövér disznó azzal a leánnyal?

— Az az ő dolga.

— És ha egy szép napon meglesz a skandalum, mit szólnak majd akkor?

— Akkor is tudjuk majd, hogy mit kell csinálni.

A szép nyári alkonyatban megjött Drabek, messziről és hangosan kisztihandot kiáltott Jertának, be- lovagolt az udvarra, odadobta a szolgájának a gyeplő- szarát, bement a házba, leporoltatta magát, meg- mosdott, aztán kiment a faszorba.

— Kisztihand, szép angyal, — megfogta Jerta kezét és megcsókolta — mit csinált ma egész nap? Gondolt-e énréám?

— Ha maga is énréám, akkor én is magára.

— Akkor egész nap énréám gondolt, mert én úgy vagyok magával, hogy éjjel magáról álmodom, ha fölbredek, magára gondolok. Igazán elmondhatom: magával fekszem le, magával kelek föl.

— Hogy maga milyen szemtelen!

— És egész áldott nap nem megy ki maga a fejemből. Tudja, hogy már egészen beteg vagyok maga miatt!

— Na, meglátszik magán!

— Szeretném magának a szivemet megmutatni.

— Annak nem árt egy kis soványodás, legalább nem üti meg a guta.

— Becsületszentségemre mondhatom, hogy ennek nem lesz jó vége. Maga csak játszik velem, de nem szeret engem.

— Miből gondolja?

— Csak hagyja, hogy szenvedjek magáért; mért nem akar megcsókolni egyszer? Vagy miért nem jön be egyszer este hozzám? Becsületszentségemre mondom, kis ujjammal se nyulok magához.

— Tudom.

— No lássa!

— Csak az egész karjával!

— Hát ilyen lovagiatlannak tart maga engem?

— Ismerem már az ilyenféle madarakat. Előbb elbánná velem, aztán kinevetne.

— Kénytelen leszek fejbőlöni magam, olyan bol- dogtalan vagyok.

— Tehet annál okosabbat is! Azzal legalább czélt ér.

— Szent egy jó uristen és drága angyalkák az égben: segítetek, hogy én azt kitaláljam. Tudja, ha maga egyszer bejönne hozzám, nem is mondom, hogy a szobámba, csak a kertbe, az üvegházba, hogy meg- nézze a citromfákat, a narancsfákat és a pálmákat, én mindjárt okosabb lennék, mindjárt kitalálnám azt, amire maga czéloz!

— No hallja! Nem olyan nagy kunszt az; be- megyek én a lakásába is, csak azon az uton, amelyiken illik. Tudja maga jól, hogy micsoda ut az!

— Borju legyen belőlem, hogyha én azt tudom.

— A templomon keresztül!

— Ja ugy! Hiszen tudja, hogy azt nem lehet, nem vagyunk egy valláson! Én pedig nem térhetek a maga hitére, mert akkor kitagadnak az örökségből. Szegényen pedig magának sem kellek.

— Áttérhetek én a magáéra, hogyha azzal könnyi- tek a maga lelkén. Szerелеmből mindent megtesz az ember.

— Ah, hiszen maga nem szerelmes belém!

— Bebizonyíthatom!

Jerta sötét estéig ott felejtette magát a faszorban, amikor a levegő tele lett a virágok és a fák kövér, fü- szeres illatával, a szerelem gyújtogató bujaságával. Drabek akkor elkapta Jertát, megmarkolta a testét, de az ki tudott siklani a kezéből és nagy pofonokat adott neki:

— Nézd csak a parasztját! Mit nem akarna!

Drabek nem törődött a pofonokkal.

— Angyal! — mondta neki minden pofon után.

— Jaj Istenem, — jutott nagy ártatlansággal és a legjobb pillanatban eszébe Jertának — mit fog szólni az apám, hogy ilyen későn megyek haza?

— Ne veszekítsen meg egészen engem! — mondta Drabek pirosan, hevülten, rövid lélekzettel. — Meg- látja, egyszer mégis csak lefogom, beviszem magamhoz, szemtelen kis dáma! Előbb megbolondítja az embert, azután a faképnél hagyja. Vigyázzon magára, mert mégis csak elvesztem a fejemet egyszer!

Egy este, mikor már megint kibeszélték, kivere- kedték magukat, de Drabek már nem birt magával, csak, átsapott valami idegen, nyers hangba és nagy fujtatásokkal ezt mondta:

— Hallja, babám, legyen végre esze és ne macze- ráljon! Mit bolondit engem egy ilyen kis zsidó dáma? Mit kukoricázik annyit énréám, galambom! Jöjjön ki a farbával, mondja meg azt, amit ugyis gondolok, hogy magának pénz kell! Szűz Mária Uristenemre, szeretném tudni egyszer, milyen az: egy zsidó szü- zecske! Jöjjön be most hozzám, leteszek magának háromezer forintot.

— Nézd csak az aljast! Nézd csak a gazemberét! — rikoltott rá Jerta sápadtan, fuladozva és reszketve a dühtől, a csalódástól.

— Kevés a háromezer, babám? Isten neki, megér nekem ötöt is! Akarja?

— Szemtelen pimasz, megmondom az apámnak! — Sarkon fordult és futva otthagyta.

Drabek egy pillanatig bambán nézett utána, de aztán kiment a vér a fejéből és fölnevetett.

— Az apjának! Na nézd csak a zsidó fecznit!

IX.

A fekete hegyek teteje fölött nagy, sötétszürke v. harfelhők usztak át; mint drabális hadseregek jöttek az ismeretlenségből és apró csapatokra törve kusztak

le a hegyek oldalán. Tiszta időkben látni lehetett az egymás mögé magasodó csucokat, amint gigászián meredtek az egekre; köztük a sors látszott lakni. A fekete völgyben naphosszat visszhangosan verődött a sziklafalakhoz a szénszállító vonatok dübörgése. A bányavizes patak völgyi térségein folyton új és új és hatalmas salakhegyek nőttek; szürkék, feketék, mocskosak voltak és itt is, ott is füst szállt belőlük; éjszaka vöröslött egy-egy foltjuk, úgy látszott, hogy egyszer ezek a salakhegyek fognak itt beborítani, eltemetni mindent.

Szomoru és rongyos emberek mozogtak a völgyben; szénportól fekete pofájukban kék ibolyaszemek nyíltak... bambák voltak a munkától és a pálínkáttól; csak a beléjük aszalódott rabszolgaság látszott olyasminnek, ami örökkévalóbb, mint a salakhegyek clörevetető örökkévalósága...

Baum a bányakantinban a kantinossal beszélgetett.

— Nem gondolja, vendéglős ur, hogy itt kellene egy privát iskolát csinálni? — Aggódva nézett a vendéglős szemébe, aggodalma és a mellette az asztalon heverő fütykös azokra az eszelősökre emlékeztetett, akiket elromlott gondolataik kergetnek az országutakon. — Másfél napig utaztam le a Dunán hajóval, bejártam az egész alvidéket; azt mondták nekem, hogy idejőjtek, itt jövője van egy jó tanítónak! Kitűnő bizonyítványaim vannak, csak szerencsétlen ember vagyok, uram! Nagyszerű privátiskolám volt nekem a Dunántulon; de van egy csodaszép leányom és egy földbirtokos, egy Drabek nevű ember, szemet vetett a leányomra és nagyon megalázta; azt mondta neki: Hallod-e, te zsidó lány! Tízezer forintot adok neked, hogyha velem alszol egyszer! Becsületes leánynak becsületes apja nem tűrhet el ilyent. Elmentem ehhez a Drabekhez és azt mondtam neki: Mit gondol, uram, hogy kivel van dolga? Miféle elégtételt ad maga ezért a leányomnak és nekem? Szó-szóra; test-testre! Összeverekedtünk. Elbánt velem az a bivalyember. Az urak akkor összefogtak ellenem és nekem muszáj onnan elköltözni! Megérti ezt, uram?... Ott igen jó iskolahelyiségem volt nekem! De itt is csak akad majd arravaló épület! Nem gondolja?

— Hogyne, tanító ur! Az ember a gyerekeiért megtesz mindent. Azt hiszem, hogy nyélbe tudom itt ütni a dolgot. Én azt akarom, hogy a gyerekeim iskolázzon, művelt emberré legyenek, mert a műveltség az több a kenyérenél és a pénznél.

X.

Már el akartak indulni a megrakott szekerek Baumék holmijával Dendről.

Az emberek, akik a készülődést látták, azt mondták:

— No elmegy közülünk a fürgeteg!

De még nem volt vége! Baumék elkezdték kiabálni:

— Czilka! Czilka! Hol vagy, Czilka! Czilka!

Hallod-e, Czilka?

De Czilka nem volt sehol!

Elkezdtek keresni, sokáig kiáltoztak utána, kutaták mindenfelé, de sehol sem találták. Kutvájó emberek szálltak le a kutakba, csákyákkal is keresték, de nem találták sehol. Csak nagyon sokára akadtak rá a malompatakban. A kristályos vízben feküdt halott, puffadt, foszló arczczal; a víz ezüstös, finom homokból már kis szigeteket is rakott csucos, terhes, megáldott hársára...

(Vége.)

Toll és tör.

— jul. 17.

AUTHORS OF ALL WORK — »mindenre való szerzők«, így hívják Angliában a nagy férfiakat, akik minden kérdéshez egyforma hozzáértéssel tudnak szólni. A magyar képviselőházban valóságosan nyüzsögnek az ilyen mindenre való szerzők, és kár, hogy csak egy-egy kiadós obstrukció tudja aktiválni ezeket a látens tehetségeket. Most az illetékjavaslatot tárgyalják, és mint a gomba, úgy nőtt ki a földből a sok illetékszakértelem. Apponyi Albert bizonyára olyan parlamenti ember, akit a földkerekség minden parlamentje méltán irigyelhet tőlünk, és annyi mindenhez ért, hogy senki se reflektál rá, hogy a keresetek fölbélyegzéséhez is értsen. A jó pénzügyminiszter összecepta a kezét: mennyire nem ért az illetékhez, mi meg szomorúan néztük: mennyire ért az obstrukcióhoz. És ha a miniszternek a rigorózus kritika hallatára kedve kerekedett volna végre megkérdezni: méltóztatott már jobb illeték-törvényt csinálni, Apponyi majesztétikus szelidséggel felelt volna: méltóztatott már jobb obstrukciót csinálni?

A MŰVÉSZKLUB hitelezői is jelentkeznek és pénzüket követelik. Jön a butorgyáros és ezreket kér. Beállít a kárpitos és ezreket reklamál. Hát ilyen pompás volt a művészek otthona? És ha ilyen pompás volt, miért kellett mégis megbuknia? A második kérdésre nem tudunk válaszolni. Megbukott. Pont. Így bukna meg azok a pesti családok, amelyek hitelre rendezkednek be. Lesz ahogy lesz: hat hónapig, vagy egy évig orránál vezetjük a szállítót, aztán vagy mi dobjuk ki őt, vagy ő minket, de egy évig mindenesetre szépen, kényelmesen laktunk. De miért kell a magyar művészeknek ily pazar fényüzéssel berendezett szórakozóhely? Magyar művészek mindig a nyomoruságuk miatt panaszkodnak, náluk tehát nem is nélkülözhetetlen életszükséglet, hogy selyemmel és brokáttal takaródzzanak. Most jut eszünkbe, hogy Budapesten a művészklubokat nem is a művészeknek, hanem a laikus polgároknak rendezik be. A művész csak amolyan családtag, melyet odavetnek a polgároknak, akik szörnyen büszkék és önértetekesek, ha művészek társaságában kártyázhatnak. Eddig így volt ez. Most kitudódott, hogy a polgárság megokosodott: nem imponál már neki a művészek társasága és nem áldoz pénzt azért, hogy művészekkel egy asztalnál kártyázhasson. Ez a kijózanodási folyamat megdöbbentő! Mi lesz a magyar művészekkel, ha a polgárok nem adják le kártyán azt, amit a művész mindennapi kenyere megkíván.

MIKOR AZ ÚJ SAJTÓTÖRVÉNYT tárgyalták a képviselőházban, valaki megkoczkáztatta azt a vicz-czet, hogy ezentul minden színész, vagy színigazgató, akiről kellemetlen kritika jelent meg, kárterítést fog követelni. Akkor nevettek, — senki se gondolta, hogy a színművész hölgyek és urak abból akarják a legjobb üzletet csinálni, hogy a kritika összeráncolja a szemöldökét. De aztán következett az Astafieva-eset, most meg az történt, hogy a bajai szindirektor pörbe fogott egy ottani lapot és kilencszáznyolcvan koronát követel rajta, mert a lap a valláserkölc mértlegére tette a repertoárját és

megállapítván, hogy csupa francia bohózatot ad elő: elriasztotta a közönséget, amivel pont kilencszáznyolcvan korona kárt okozott neki. Hát nem értjük: végre az igazgató olyan darabokat ad elő, aminőket akar, de viszont az újság is azt írja, amit akar, és ha szabad a közönség erkölcs-telenségére spekulálni, szabad a közönség erkölcsére is spekulálni. A kritika szabadsága vidéken se magasztalási szabadság csupán és ez az új stílus: becsületbe gázoló rágal-mazásnak, szörnyű károkozásnak mondani a kellemetlen kritikát, még jurább, mint az a régi jó vidéki szokás, hogy minden szóért, ami nem volt föltétlen térdrehullás a szín-művész nagyságos urak előtt, pisztolycső elé állították a kritikust. Persze, Pesten — de a vidéken is — meg vagyunk szokva, hogy az, hogy egy istenfélő újság erkölcsi razzját tart a színre kerülő darabok közt, egyáltalában nem zseni-rozza az embereket. Ki gondol a mai világban olyan hatalmas sajtó-organumra, amelynek egyetlen szavára mennek, vagy nem mennek az emberek a színházba? Istenem, milyen közönség kell ehhez...

A VIDOR HECCZ, amelyet az igazhitű munkapártiak most Szegeden rendeztek, fölöttébb épületes; más politikusok ürmértéket használnak, ha képviselőjelöltről van szó, a szegedi feketék orrmértéket használtak; de ez még hagyján, a java az, hogy Szegeden a képviselőválasztás mindig olyan kompromisszumféle: a szentséges katolikus kör, meg a szentséges zsidó hitközség közt. És milyen kompromisszum. Egyszer mi, egyszer ti, foglalta össze röviden az igazhitű főkorifeus, és ha a multkor a katolikus kör elnökét választottuk meg, most... most *nem* a zsidó hitközség elnökét választjuk meg; és ha valaki erre azt mondja, hogy ez nem lojalitás, hogy ez nem osztó igazság, az gazember. Az *Elveszett alkotmány* Csóri. cigánya jut az eszünkbe, »ki legyen a vajda: én-e, vagy pedig én?«

Barangolások.

Tengerre magyar.

— jul. 17.

A hajó zászlója félárbocra van eresztve. Mit jelent ez? Régi hajósnép lévén, a pestiek tudják, hogy ezt a kifejezést főképp a baccarat-nál alkalmazzák, mikor a bank már többször ütött egymásután s a szegény pointeur-ök riadtan adják ki a jelszót: »félárbocra a téteteket«. Valószínűen a hajósok is tőlünk tanulták. Némelyek aggodalmas arccsal járnak a fődélzetben. Általában a magyarok úgy ülnek a velencei hajóra, mint a színházban. Lenn a kék drapérián látni akarnak valamit, vagy vihart, vagy hajókatasztrófát, vagy csethalat. Nem veszik számba, hogy a tenger annyi idő alatt éppen megszokhatta önmagát, nincs szüksége, hogy cigánykerekeket hányjon mások előtt s meggyőződjön arról, csakugyan tenger-e. Innen van, hogy a pestiek bizonyos enyhe nagyzási hóborttal nézik a fiumei pocsétát. Csak el ne sülyedjünk: ez reszket a szemekben. Tengerészek: így hívják a kis horvát lurkókat, akik a konyhai burgonyahulladékot döntik a vízbe. Papa, kérlek, nézd meg a szótárban, mit jelent olaszul

»segítség«, »megfulladok«, »mentőöv«: ime a pesti anyák utolsó kívánsága.

A félelem, amely nem talál tápot, minthogy az ut sima és szörnyen biztonságos, unalommá senyved; aztán bizsergő semmiséggé változik, hátha mégis történik valami. Hallom, amint mellettem megállapítják, hogy a kapitány — szegény — hasonlít kicsit az »Empress of Ireland« kapitányához. Mit kicsit? Szakasztott a mása, talán az édes testvéröccse, azonkívül a homlokán határozottan van valami a »Titanic« hőséből is. Valójában derék kis talián, — pontos vízi hivatalnok — aki januárban a harmadik fizetési osztályba lép, egyáltalán nincs tragikus arcza, sőt nem is nagyon buzgódik a kormánykerék körül. Minden mozdulatát azonban lázasan vitatják. Nem láttatok, hogy most levette a sapkáját? Csak nem baj, hogy a lakosztályába szaladt s magára zárta az ajtaját? Talán öngyilkosságot követ el, a katasztrófa előtt? Ezeket a ravasz tengeri farkasokat nem lehet kiismerni. A tengeri farkas csakugyan lement a kajütjébe, elálmosodott a dus reggelitől, a chianti-tól s most alszik, tessék odafigyelni, kihallat-szik a szép, egyenletes horkolása.

Másként nyugodtan pöfékelünk előre. Egy apa fölön fogja a gimnázista fiát s magyarázza neki a »fön-séges kék oceánt«. Őszintén szólva, keveset látunk belőle, a moziban sokkal inkább látható és ajánlható. Magyarok ölében ülök, magyarok ülnek az én ölomben is, hála isten sokan vagyunk. Mindenütt csak magyar szó hallható. Azok a nászutasok, akik magukkal hozták az *egy óra alatt olaszul* című kitűnő és alapos nyelvészeti tanulmányt, kétségbeesetten bedobják a tengerbe, úgy se lesz rá szükség. Az összes kávéházak — még az irodalmiak is — képviselve vannak. Később tudjuk meg, hogy Árpád elvesztette a fekete táskáját. Tíz órán át mindenki ezzel az izgató eseménnyel foglalkozik. Árpád, az ég szerelmére, hova tetted a fekete táskát? Árpád, te mindig ilyen voltál, a feleséged hiába intett, nem néztél a hordár körmére és most a fekete táskát a fiumei rakparton, vagy az oceán feneketlen mélyében pihen. Árpád később személyesen is megjelen, bemutatkozik az egész hajó közönségének, tört olaszszággal magyarázza, mi történt vele. A magyarok azt mondják: *prego*. Nemsokára kiderül, hogy senkise tud olaszul, még maga Árpád se, erre összeölelkeznek az emberek és pesti argot-n folyik a társalgás. Árpád katasztrófája mindenütt mély részvétet kelt. Az oceánánál, az azur színeknél, a sirályoknál jobban érdekel bennünket Árpád és korán elhunyt fekete táskája. Ne emeljünk téged pajzsra, itt a nyílt tengeren, Árpád?

Ilyen gondokkal foglalkozva, lassanként megérkezünk. Sötét csömör tükröződik az arcokon. A tenger sima volt, mint a korcsolyapálya, még csak meg se mocczant, hintázni se igen akarta a szegény magyarokat, akik élményekre ajzottan ültek a vászonszékeiken és édesen féltek. Petrezselymet árulnak a nők is, nem akarta őket megtánczoltatni a tenger, az öreg gavallér. Az az izgalom, amely reggel sápadt az arcokon, most szürke, szomorú csalódás alakjában tűnik fel. Csak még

bennem van némi reményük, aki fehér ruhában, fehér sapkában állok a hajó orrán s eddig egy szót se szóltam. Ez biztosan valami amerikai. Kérlek, szólj hozzá. Mi az angolul, hogy »kérem szépen«. Nem tudom, csak menj oda, nézz rá, vagy lökd meg s kérdezd meg tőle, hány óra. Egy lány mellettem sétál el, — az amerikai mellett — de aztán elmegy. Nem látod, milyen közönyös, ezek az »amerikai hajósok« mind ilyenek, nem érdemes velük kezdeni. Később mégis egyre többen tolonganak a hajó orra felé, nézik az idegent, az utolsót, akiben még mindig hisznek. Nincs lelke hozzám, hogy leálcázzam magam. Végre is én voltam az utjuk szenzációja, az egyetlen ember, akiről nem tudták biztosan, hogy pesti. Ha már nem volt vihar, ha már nem is hánytak, szegények, meg kell hagynom nekik az illuziójukat, hogy amerikaival utaztak. Csak így — kiméletesen — értesitem őket, hogy, sajnos, én is az vagyok, bocsássanak meg nekem, de az vagyok : pesti.

Kosztolányi Dezső.

Alkony.

Szürke szárnyakon szállnak az árnyak
Szürke ágyban alusznak a vágyak
Gondolatszálal az esti pók
Sző fáradtszínű nehéz takarót.

Szobasarokból nesztelen árnyak
Macskatalpon a mellemre másznak
S kampós körmeikkel vágják
Vágyaim virágos nyoszolyáját.

Halkan vert szívem arany üstje,
Csak szállt a szivarkám szürke füstje
S tüzsze nézett vágyva hallgatag...

Amint csigákban föl-fölgomolygott
Asszonyhajként a nyakamba omlott
S fojtogatta megszemjadt torkomat.

Vajda, György.

A harmadik Róma.

Irta: CESARE CASTELLI.

Első rész.

ELSŐ FEJEZET.

Szokatlan zajongás tört fel az utcáról. Izgatott tömeg lármája volt: az emberek türelmetlen kérdézőkoddással és ingerült kiabálással tülekedtek. A levegőben ezer meg ezer nyugtalan és fojtott hang összevisszasága zugott s a kövzetlen utcán tompa dübörgéssel visszhangzott ezer meg ezer lépés. A kis Ida egy székre mászott s kihajolt az ablakon; elbámult, hogy ennyi embert látott együtt. Mint valami óriási hangyabolyban, úgy nyüzsögtek lent férfiak, nők és gyermekek vegyesen, s bár folytonos és szakadatlan volt a mozgás, mégis olyanok látszottak, mint valami nagy és mozdulatlan tömeg.

Ida meg akarta kérdezni anyját, hogy mit jelent ez a gyülekezet, de az anyja nem volt a szobában, így hát az ablaknál maradt s kíváncsian tekintgetett jobbra meg balra.

Ugy látszott, hogy ez a rendetlen menet a Coladi Riensci-utnál veszi kezdetét. Némi megerőltetéssel a kislány két fekete kocsit fedezett fel ott, amelyek mindegyik elé egy-egy ló volt befogva s mindkettőt sűrű, zöld lombbal borították be; a kocsikat négy vagy öt zászló követte, a rudak végén aranyos lándzsahegy, utánuk pedig a nép.

Rekedt s a nagy izgalomtól rikoltó hangok kiabálása tört fel az utcáról, a láрма egyre növekedett, s mintha az átkozódás és fenyegetés hangjává lett volna.

— Előre! Este lesz, mire a Campo Veranóra érünk! — kiabálták néhányan, s rajta voltak, hogy előbbre kényszerítsék azokat, akik a menet élén haladtak.

— A birtokunkra! A mi birtokunkra! Ahol nekünk is jut egy rög! — kiáltotta egy erősebb hang.

— Mi más jutna nekünk! Szép vigasztalás! — morogtak mások, akiket a tömeg kiszorított a menetből s most különválva és magánosan mentek.

— Ha legalább mindegyikünk megkapná a maga külön sírját — dörmögte egyik a megkezdett téma folytatásaként. — De nekünk jó a közös sír is: együtt gyötörünk általuk, amíg élünk, s a csontjainkat közös szenvedésre hányják egy halomba, ha meghalunk.

— Lenyuzzák a bőrünket, s ami megmarad, azzal nem törődnek.

— Igaz — sóhajtoztak az asszonyok s szorosabbra fogták a keblükön gyermekeiket, mintha bennük keresnének vigasztalást, míg nagynehezen tovább vezették a nagyobbakat, akiket már kézen vezettek.

— Bruno, fogd a kezem, különben elveszítelek... Fáradt vagy?

— S a gazda nem is mutatkozott! Ugye? — ordította egy magastermetű, feketehaju, ránczos, vörösnnyaku férfi... Nem adott semmit?

— Semmit sem adott? — kérdezte egy másik ember mellette s a kérdés szájról-szájra szállt, mint valami jelszó.

— A munkaadó szemeláttára haltak meg, ott volt, mikor az állványon a gerenda összetört. Ő az oka az egész szerencsétlenségnek, mert takarékoságból ócska, elkorhadt deszkákat használt. Mégse adott a családjuknak semmit, még a temetési költségekre sem, — hisz még azt is alig akarta megengedni, hogy a társaik kikisérjék őket. Levonta a napibérük felét, s a munkások szó nélkül beléegyeztek.

— Szivtelen ember!

— Így szerzik meg a milliókat... a mi vérünkkel!

Ezek a kiáltások izgalomba tudták hozni az embereket, gondolkodókká, szomorúakká és hangsabbá hangolták a tömeget s szinte megrázták az egész végtelenné látszó menetet s minden egyes tagjának észébe juttatták jelen és jövő nyomorúságuk bizonytalan végzetét.

Hirtelen, mint egy adott jelre, mindnyájukban egy gondolat ébredt, s felemelték tekintetüket az ablakra, amelyben mozdulatlanul pihent Ida fejcskéje, mint aki nem ért az egészről semmit.

A kerek és szőke fejecske, mely a jólét és a békeség kifejezésével pihent az ablakon, felzudította a tömeget, amelynek a boldogság egyetlen pillanata nélkül kellett végiggyötörnie az életen, amelynek gyer-

mekei rongyosak, fáradtak, vérszegények és betegek; fenyegetően emelkedtek a felzudult karjai s előbb tompán, aztán egyre hangosabban és sikoltóbban kiabáltak:

— A munkaadó háza! A kizsákmányolóé! Egy gyerek van az ablakban! Hát ő miért nem mutatkozik?

— A saját gyerekének mutogatja meg a maga kegyetlenségét!

— Komisz fajzat! — ordította egy teljesen lerongyolódott ember, aki, úgy látszik, a tömeg orákuluma volt.

— Átkozott fajzat! Lássuk a kenyéradót! Lássuk a vérszivót! — kiabáltak mindenfelől.

— A kenyéradó! — ismételte a távolabbi tömeg rémes visszhangja.

Aztán füttyszó hangzott; előbb csak néhány és egyenként, aztán egyre számosabban, végül egy általános és szakadátlan rikoltásban és ordításban törték ki, míg néha-néha egy hang győzedelmeskedett a pokoli lármán s felhangzott a kiáltás:

— A gazdát! Lássuk a gazdát!

Valami ösztönös félelem elriogatta Idát az ablaktól, végigrohant a szobákon s rémülten kiabálta:

— Mama! mama!

Az ebédlőben talált rá anyjára, aki izgatottan beszélt apjával. Odarohant, nyakába csimpaszkodott s remegve rejtette fejcskáját a keblére.

Paolo Santi, mint az oroszán ketreczében, idegesen járt fel s alá s nem is vette észre a gyermeket, anyja pedig, aki egy nádfonatu széken ült, kétségbeesetten rimánkodott:

— Hallod, hogy nő a lárma? Most füttyülni kezdenek, ha felizgulnak, még rosszabb is következhet. Kérlek, nyugtasd meg őket!

— Mi közöm hozzá! — vágott közbe Santi, megállt és öklével az asztalra csapott.

— Lärmázzanak, ahogy akarnak, nem csikarnak ki egyetlen soldit se a zsebemből. — Azt a keveset, amim van, a magam munkájával szereztem meg. Nem fizetem-e pontosan a napszámjukat? Mit követelhetnek még? Talán még a családjukkal is törődjem? Nem ismerem őket s nem is akarom ismerni!

Az asszony azonban újra könyörögni kezdett, s meg akarta értetni vele, hogy valamit mégis csak tennie kell, most, hogy már egész Róma tudta: mi történt, s mennyire nem való, hogy mindenki feccsöjjen róluk.

— Mit bánom én — ismételte izgatottan s egyre növekedő dühvel. — Annál jobb! Mindnyájan úgy csinálják. Száz meg száz építőmesterünk van s egyiknek se jutott még eszébe, hogy holmi szentimentális ostobaság miatt tönkregye magát.

Ilyeneket és ehhez hasonlókat mondott, meg hogy elsősorban az állásával kell törődnie, a bankokkal szemben vállalt kötelezettségeivel, a családja jólétével, meg azzal, hogy leányára tisztességes örökséget hagyjon. Négy- vagy ötezer lírás kiadás ebben a pillanatban zavarba hozná, s különben is semmiképpen sem kötelessége, hogy ezt az összeget feláldozza.

— Gondold meg, — mondotta Elisa megtörtén, — hogy ők is emberek. Ida örökségére gondolsz, míg az ő árvaik éhen pusztulnak el.

De Paolo hevesen félbeszakította és rákiáltott:

— Semmi kedvem ahhoz, hogy bárki kedvéért tönkregyem magam. Tüntetésnek és fenyegetésnek pedig nem engedek! Ezzel becsapta maga után az ajtót s a szobája felé indult.

Elisa nem tudott már semmit, amivel előhozakodhatna, hogy meggyőzze őt; odament az ajtóhoz,

de azt belülről bezárta. A fájdalomtól megtörtén és meggyötörtén hanyatlott egy székbe, kezébe tette arcát és sirni kezdett.

Idát megfélemlítette atyjának dühe, melyet sehogysm tudott megérteni s most, hogy anyját sirni látta, átölelte és ő is sirni kezdett.

Elisa magához tért. A gyermek zokogása figyelmeztette, hogy az apróság mennyire rászorul védelmére: megnyugodott, nyájasan megsimogatta Idát; eszébe jutott, hogy a kicsike még nem evett, beszélt a szobalányt, hogy etesse meg a gyermeket, aztán visszatért a helyére, türelmesen várt, míg Paolo visszatér, hogy aztán újra könyörögjön s megpróbálja meglágyítani.

Amióta megházasodtak, még sohasem volt olyan csökönyösen süket az irgalmasság iránt.

Mikor megesküdtek, a Torriani-palota építkezési munkálatainak vezetője volt s akkor gyakorta mesélt neki őszinte szánalom hangján a munkásokról, akiket a vállalkozók naponkint egy lírával fizetnek ki, melyből alig tudják legfőbb szükségleteiket fedezni.

Később, mikor a hitelbanknál kapott alkalmazást és saját vállalkozásával építettett, mindig jóságos és barátságos kenyéradónak ismerte, aki elnéző munkásainak apró késedelmével és mulasztásával szemben, s akiben megvan a hajlandóság arra, hogy tisztességes béreket fizessen; emlékezett rá, hogy egyszer egy beteg munkásának két hónapra át, teljes felgyógyulásáig, pontosan fizette a bérét. Miért volt hát most ilyen érzéketlen; most, amikor a szerencse és tulajdon szorgalma ilyen rendezett viszonyok közé juttatta.

A szegény asszony elhátározta, hogy úgy segíthet a bajon, ha eladja mindazokat az ékszereit, melyeket Paoltól kapott, s ebből legalább némi segítséget nyújthat a két munkás családjának.

A szobájába sietett, hogy az ékszereit kikeresse; biztos volt benne, hogy könnyen értékesítheti azokat: néhány nyaklánc volt köztük, meg nehézkes karoktók, melyeket sohasem hordott, mert az izlése megfinomodott és kicsiszolódott, de jól tudta, hogy Róma asszonyai szívesen ékeskednek ilyenfajta aranyos holmival.

Legértékesebb mind között egy gyémánt tü volt, melylyel Paolo a kis Ida keresztelőjén ajándékozta meg. Az ajándék kedvéért akkor megtakarított pénze jó részét fel kellett áldoznia; akkor még nem keresett annyit, s éppen ezért Elisa hálásabb volt érte, mint minden későbbi ajándékáért; de azért ezt is odatette a többi ékszerhez. Mikor az ékszereket így összeszedte és becsomagolta, valami hatalmas lökéstől ijedten összereszt s egy kő zuzta szét az egyik ablakablát.

Megértette, hogy a nép, kint a utcán, az átkozódásról a cselekvésre tért át. Attól tartott, hogy az ablakbeverés után most már az következik, hogy betörnek a házba: mindnyájuk életéért remegett. Odarohant Paolo ajtajához és bekiáltott:

— Paolo, nyisd ki! Kövekkel verik be az ablakainkat! Már az életünk sem biztos. Gondolj a gyerekeinkre!

Azt remélte, hogy Paolo végül mégis csak engedni fog s üzenetet küld a népnek, mely valami ígéretet várt, s amelylyel megnyugtathatta volna. Ehelyett azonban Paolo feltépte az ajtót s tajtékzó haraggal jelent meg a küszöbön.

— Az ablakokat verik be? Már a házamat sem kimélik? Hol van hát a rendőrség? Miért nem teljesíti a kötelességét?

A felesége szobájába sietett, hogy megnézze a bezuzott ablakot, és nagy csodálkozással látta az ágyon kitergetett ékszereket.

— Hát ezekkel mit akarsz?

— Semmit, semmit — felelte az asszony zavartan, s vissza akarta rakni a drágaságokat, de Paolo kitalálta a szándékát.

— Persze, arra gondoltál, hogy elzálogosítod, hogy eladod a csöcselék kedvéért — mondotta, aztán egy keztyűjébe került vászondarabba szedte össze az egészet, bevitte a szobájába s bezárta a pénzszekrényébe.

— Most aztán hagyj békén! — kiáltotta rá hevesen Elisára, aki sirva követte. — Azokra ott lent majd lesz gondom. Azonnal telefonozok a rendőrfőnöknek.

A tömeg az utcán tovább zajongott.

— Lássuk a munkaadót! Arra vár talán, hogy kikergessük?

A bátrabbak már az ajtóban voltak, amikor egy rendőrfelügyelő nagynehezen áttört a tömegen és utjukat állta.

— Nem így szokás halottaikat kikisérni! Csatlakozatok rendben a menethez, különben erőszakot alkalmazok és bevitetlek benneteket. — Azzal a körülötte álló néhány egyenruhás és polgári biztosnak parancsot adott, hogy senkit se bocsássonak be a kapun. A kaput bezárták. A tömeg folytatta útját, a vadállat lomhaságával, mely otthagyja zsákmányát, miután dühét kielégítette.

Útközben ránczos és fáradtarczu munkások csoportjaival találkoztak; néhány kérdés és felelet után ezek is hozzájuk csatlakoztak. Ez a demonstráció, ez a tiltakozás a gazdagok kizsákmányolása ellen az ő ügyük is volt. Minden népfaj, minden mesterség, minden országrész képviselve volt a tömegben.

A Ripetta-hid szinte nyögött az óriás teher alatt. Mindnyájan nekitüledtek a vasoszlopoknak, hogy előbbre jussanak: a recsegő fa úgy visszhangzott a lassu lépések alatt, mint valami óriási dob, melyen ezer verővel dobolnak. Alattuk a Tiberis rohanó áradata zugott... S a megáradt víz viharos rohanása hasonlatos volt a tömeghez, mely fölötte nyomult és sietett előre.

A folyóra néző régi házak ablakaiból s az új Tiberis-sétány palotáiból száz meg száz kíváncsi ember nézett ki, akik odasiettek, hogy részük legyen ez új látványosságban, hogy lássák a munkások végtelen menetét, akiket az osztrályharcz fűzött testvéri szövetségbe s egyesített mint egy mérhetetlen hadsereg szétszórt csapatait.

Mire a Corsóhoz értek, igazán megdöbbenő volt a tömeg. A Palazzo Piombino előtt föltüntetette a Café Nazionale politikus csizmadiáit mindennapi és ostoba fecsegésükből: föltápaszkodtak s meglepődve és csodálattal látták, hogy mennyi nép van Rómában. Valósággal ilyen nagy volt hát száma a munkásságnak, amelyről úgy beszélgettek klubjaikban, mint valami mithoszról, s amelynek fiziognómiájáról, számáról és erejéről sohasem alkottak maguknak képet.

Egész a Campo Verano rácsozatáig nyomult előre a panaszkodó és átkozódó tömeg. Itt aztán meg kellett állniok, mert a hatalmas tömegnek lehetetlen volt a szűk uton behatolni; míg elől behajtottak a kocsik, amelyeket a legközelebbi hozzátartozók követtek, a többiek eltávoztak, csoportosan vagy egyenként, elszóródtak az utakon, hogy visszatérjenek a városba, vagy hogy útközben betérjenek valami korcsmába.

MÁSODIK FEJEZET.

Estefelé Paolo Santi, mint rendesen, Fendi kereskedelmi tanácsos házába ment. Abban a világban, melyben olyan nagy tekintélynek örvendett, nem akarta, hogy az a látszata legyen, mintha a plebejusi láрма megijesztette volna.

Útközben azon elmélkedett, hogy miket fog felteni azoknak az uráknak részben kíváncsi, részben komiszkodó kérdéseire, akik csak azért gyűltek össze esténként, hogy embertársaik dolgairól pletykáljanak.

Sietve ment, időnként azonban körültekintett, hogy nem követi-e valaki a sötétben, közben pedig arra gondolt, hogy nem lesz bátorságuk és nem fogják megtámadni. Ennél a gondolatnál megtapogatta zsebében a revolvere agyát.

Mikor megérkezett a Piazza Paganicára, a Palazzo elé, a régi és komor kastély nagy, szögletes és sulyos ivekkel tetőzött ablakai alatt megállt, mintha a saját gondolatait akarná rendezni.

Az előcsarnokban nem volt senki. A kapus, úgy látszik, behuzódott szobácskájába. Paolónak nagyon inyére volt, hogy ezen a nyugtalan estén még a portás sem figyelhette meg. Határozott léptekkel ment be a kapun s gyorsan a jobboldali lépcsőhöz ment, melyen felsietett.

Széles, nagy lépcső volt, amelyen tíz ember is felmehetett egymás mellett. A kőkoczkákat kikoptatta az idő. Az első emeleten egy üres fülke arra mutatott, hogy a lépcsőháznak valamikor gazdag disze volt. Tulajdonosai azonban, ugye lehet, a fölöttembért értékes szobrokat másutt helyezték el.

Az elsőemeleti ajtó előtt Paolo megállt, s pillanatig azon gondolkodott, hogy vajjon bemenjen-e és eltűrje, hogy szegénypadra állítsák.

— Végtere is, mit mondhatnak? Épp úgy cselekedtek volna, mint én — gondolta magában és rátette kezét a kilincsré.

Egy fekete ruhás inas bevezette a szalónba.

Óriási barokstilű szoba volt, melynek egykori pompája azonban eltűnt. A falak gobelinjeit papírkárpittal helyettesítették s csak az óriási kandalló emlékeztetett a régi nemesi családra, mely azelőtt itt lakott; s patriárkális esti társaságaikra. Most a családi kör, melynek központjában a kereskedelmi tanácsos felesége, Victoria asszony állt, áttelepedett a szoba tulsó oldalára a különböző modernstilű butorok közé. Itt gyűlt össze a háziasszony néhány barátnője; a férfiak távolabb álltak, hogy az egyhangu, egyre ismétlődő pletykázást ne kelljen végighallgatniok. E kis körben az egyetlen férfi Pardelli apát volt, Giorgio Altierisnek, a tanácsos unokaöccsének egykori nevelője. Antonio Pardelli szép férfi volt, erős nyakán nyugvó feje étellel volt teli, a szeme csillogott s teltajku száján valami érzéki vonás játszott. Fekete, sűrű haját csak itt-ott tarkította néhány selymes fehér hajszál.

A hosszú, fehér pápi ruha sem takarhatta el magas, széptermetű alakjának, széles vállának, domboru mellkasának s erős karjainak előnyeit.

Ezek a tulajdonságai nyitottak számára utat Victoria asszony szívéhez, úgy hogy már régen intímus barátja s még régebben titkos szeretője volt.

Milyen nagy volt az ellentét közte és Fendi között. Pardelli élénk szeme engedelmességet és félelmet követelt, míg a harmincz, vagy negyven esztendeje parancsoláshoz szokott kereskedelmi tanácsos tekintete, alakja, sőt hangja is telve volt szelidséggel és energiátlansággal, ami nagyon is ellenkezett állásával.

Éppen ezért mindazok, akik gyengeségét ki akarták használni, nem a bankhoz fordultak, hanem őt magát ostromolták meg szivességekért, amelyeket el is értek.

A Fendi-ház esti társaságai tehát egyebek se voltak, mint olyan összejövetelek, amelyeken üzleteket bonyolítottak le, amelyeken egy keveset politikáról is beszéltek, meg üzletekről, amelyek már nyélbeütődtek, no meg itt ajánlgatták a tanácsos kegyébe ezt is, meg azt is, akinek hitelre volt szüksége.

Az összes férfitársaságok Fendi körül csoportosultak. Valóságos kis udvar volt, amelynek minden tagja vetélkedett, hogy hódolatáról biztosítsa, hogy az ő véleményét találja helyesnek s hogy néha a maga véleményét is elmondja, mert mindenki talált egy kedvező pillanatot, mikor elébe terjeszthette saját ügyét.

Fendinek szinte szokásává lett már, hogy előbb némi határozatlanságot mutasson, aztán azonban engedjen jóságával és természetes egyszerűségével, mely lehetetlenné tette számára, hogy bárkinek is megtagadjon valamit.

Ebben a nagy egyvéleményiségben csak anyai nagybátyja, az öreg Ferroni okozott néki némi keserűséget szemrehányásaival. Gyakran figyelmeztette ugyanis arra, hogy nem a saját pénzével dolgozik, s sötét színekben adta tudtára mindazt, amit az unokaöcs optimizmusa nem vett észre.

Ferroni bácsi minden este eljött, egyik sarokban leült s figyelmesen hallgatta a beszélgetést, bár úgy tett, mintha semmi sem érdekelné.

Csak ritkán beszélt, de ha megszólalt, hideg és szigorú arca megfiatalodott, kiegyenesedett s élénken és érdekesen folyt ajkáról a szó.

A vigyázatlan Pardelli néhány reakzionárius frázisa megszólaltatta.

Egyébként, úgy látszott, nem érdekli senki. A képviselők, az újságírók, az üzletemberek egyike sem tudta szavát venni, s mégis mindnyájan rajta voltak, hogy a kegyét megnyerjék; tisztelték és irigyelték, mert tudták, hogy 1848-ban tagja volt a Costituente Romanának, hogy fogva tartották az Angyalvárban s hogy ő vezette a védelmet a Porta San Pancrazio ostrománál.

De ezek az emlékek sem ingatták meg; elveszett időnek tartotta, hogy beszéljen róluk ezeknek a bőbeszédű embereknek, akik nemesszivűeknek akartak látszani, pedig csak saját üzleteikkel és önző céljaikkal törődtek.

Giorgión, a tanácsos unokaöccsén kívül nem volt fiatalember a házban; s ez a tizenhét éves fiatalember is esténként visszavonult a szobájába, hogy dolgozzék és előkészüljön a teológiai vizsgára és pappá szenteltetésére.

Mikor Paolo belépett, minden szem kíváncsian feléje fordult; a férfiak nyomban körülvették, míg a nők ülve maradtak, de azért azon voltak, hogy odahívják magukhoz, s megtudják tőle, hogy mi történt.

Mindnyájan égtek a vágytól, hogy a hangjában kétségbeesést, vagy vakmerőséget, vagy büszkeséget fedezzenek fel. Kérdezni azonban nem illett, így hát vártak, míg magától szólal meg.

Paolo tüntető nyugalommal külön üdvözölt minden hölgyet, kimentette Elisát, aki nem jöhetett el, mert a kicsikét nem akarta otthon magára hagyni, s miután itt-ott néhány kézszorítást váltott, a tanácsossal egy ablakmélyedésbe huzódott vissza.

Érezte, hogy elsősorban ez előtt a hatalmas ember előtt kell a nyugalomát megőriznie, aki első épít-

kezéseinél óriási összegeket bocsátott rendelkezésére s aki most minden kockázatos vállalkozásában támogatta.

A tanácsos tényleg egész este nagyon izgatott volt. A Prato di Costellón történt forrongásról az esti lapok tudósításokat közöltek s a vélemények nagyon megoszlottak a dolog felől. Némelyek Paolót okolták, mások meg a munkások szemtelenségét szidták. Tudni akarta az igazságot.

— Mi történt hát tulajdonképpen? — kérdezte az építőmestertől.

— Ő semmi, ami komoly volna, — tüntetni akartak, de nem fog sikerülni nekik, hogy ellenkezzenek velem. Azt kívánták, hogy néhány ezer lirát áldozzak a két munkás családjáért, s mikor megtagadtam, a temetési menetet arra vitték el az ablakaim alatt, hogy megijeszsenek. De majd rátalálok a gazficzkókra, akik a botrányt rendezték...

Ez tulajdonképpen nem volt magyarázat, de Fendi meglegedett vele s nyugodtabb hangon kezdett érdeklődni Paolótól az csemény részletei iránt.

Paolo azon iparkodott, hogy nagy nyugalommal beszéljen a dolgról és meggyőzze róla, hogy az afférnak semmiféle következményei nem lesznek, sőt néhány nap múlva már senki sem beszél majd róla.

A tanácsos, aki véle szemben különösen engedékeny volt, figyelmesen hallgatta s teljesen meg volt elégedve a magyarázatokkal.

Ő is azt remélte, hogy az esetnek semmiféle következménye sem lesz, hacsak Róma pletykáskedvű közönsége Paolótól iránt érzett ellenszenvét nem viszi át rá is, aki az építőmestert a legalacsonyabb pozícióból emelte fel, és a bankra, mely a tőkét bocsátotta rendelkezésére.

Egy kis asztalnál, melyet függőlámpa világított meg, ült Leonardi, a bank pénztárosa, és Gismondi tanár. Bennük semmi érdeklődést nem keltett ez a sok fecsegés, erkölcsről és egyházzól egyrészt, másrészt üzletről és politikáról. Sakkpartijukat, melyet mindjárt megérkezésükkor elkezdtek, nyugodtan folytatták most is, pedig Paolo Santi megérkezése a társaság többi részében nagy izgalmat keltett.

De az ő fülükbe is eljutott visszhangja, mikor Loggiani doktor és Roccatella gróf élénk beszélgetésben asztaluk felé közeledtek.

— Higyje el; — mondotta sikoltó hangján Loggiani — hogy ez az állapot utálatos. Ennél az embertelen napszámomunkánál még a rabszolgaság is különb.

— No és önök talán másképp bánnak munkásaikkal Sziciliában, a Carusók között? Hasonlítsák csak össze a kénbányák munkáit ezekkel, majd meglátják, hogy ha Messina sir, Sparta sem nevet.

— Az apám bányáiban nincsenek ilyen állapotok.

— Talán azért, mert önök nem laknak ott. Általában azonban a munkaadók, amennyire csak lehet, kihasználják a munkásaikat. Ha mindnyájan azt cselekednék, amit én...

— Maga bankár?

— Igen, de a birtokomon minden inkább vagyok, mint ur... Egyébként néhány év múlva igazán nem leszek már az...

Ezzel be is fejezte a beszélgetést s egy távozóban lévő hölgy felé közeledett, hogy üdvözölje.

(Eolytatása következik.)

A tudomány jegyében.

Az ostobaságok könyve.

Ambiczióknak és szellemi gyönyörűségnek nagyon is különös, ha valaki minden idők és minden népek butaságának dokumentumait összegyűjti, kötetbe foglalja s odatárolja az emberiség elé ezzel az önértékes gesztussal: És most ítélkezzetek: mekkora bölcs lehet az, aki ilyen csalhatatlanul tudja megállapítani, hogy mi a butaság. A bölcs önmagából táplálkozik s nem az elmúlt idők, vagy elpusztult társadalmak butaságaiból. A multak butaságainak felismeréséhez különben sem kell emberfölötti bölcsesség. A babonáról, bűvészetéről, boszorkánykodásról s a vallási tébolyok megnyilvánulásairól a huszadik század legtöbb gyermeke egyformán vélekedik ma már, de a mai kor szülöttjei közt csak dr. Max Kemmerich tetszeleg magának a bölcs szerepében azon a joron, hogy ő felvilágosultabb, mint a középkor gyermekei.

Kemmerich fölényesen mosolyog azon, hogy akadtak emberek, akiknek az volt a meggyőződésük, hogy a nap forog a föld körül. Jóízűt mosolyog afölött is, hogy voltak akik szóról-szóra igaznak vették a világ teremtéséről szóló bibliai megállapításokat. És szinte belefutad a kaczagásba, mikor elének tárja azokat a dokumentumokat, melyekből kiviláglik, hogy volt egy korszak, amelyben az emberek azt vallották, hogy a Szerbiában talált mammutok sohasem voltak élő lények, hanem már eredetileg mint élettelen hus- és csonttömegek kerültek ki a teremtő kezei alól, aki csak azért szállásolta el ezeket a testeket a föld gyomrában, hogy egyszer és mindenkorra elnémtsa azokkal a geológusok istenkáromlásait. Kemmerich mindezt hülyeségnek bélyegzi, még pedig annyi önértékeléssel, mintha ő lenne az első ember a világon, aki megdöntötte a nap forgásáról szóló elméletet, s mintha az ő tudományos kutatásainak eredménye lenne az a tömörked természet tudományi felfedezés, melyet a mai tudomány szembeállít az ó- és középkori vallási felfogásokkal és tudományos elméletekkel. Kopernikus, Galilei, Keppler, Tycho Brahe, Cartesius és Newton az egész emberiséget felvilágosították, nemcsak Kemmerichet, s ha Kemmerich mégis szenzációs ujdonságoknak állítja elének a nagy tudósok korszakos felfedezéseit, akkor nemcsak az ó- és középkort nézi butának, hanem a saját kortársait is. Persze, olyan kicsi szellemi tökével, amilyennel Kemmerich rendelkezik, bölcsesé csak úgy nőheti ki magát az ember, ha mindenkire ráfogja, vagy ha egy kis rosszakarattal mindenkiről feltételezi, hogy ostoba. Az ostobák közt könnyen avanszál bölcsesé az ember, s Kemmerich az egész emberiségről tudatlanságot, ostobaságot és elmaradottságot feltételez, hogy önmagát a legfelvilágosultabbnak és legkimagaslóbb bölcsnek hihesse.

Vannak, nagyon sokan vannak az ilyen magukcsinálta tudósok, írók és bölcsök, akik tíz könyvet elolvasnak s irnak egy tizenegyediket. De a kulturának, a szellemi forradalomnak semmi különösebb haszna ezekből a termékekből, melyekre ráillik, hogy nem a megnevezett szerzők szülöttjei, hanem a nagy, kimagasló szellemek elkésett unokái. Mert a tudományos nagyképszerűséggel előadott kortörténeti események ma már csak tudományos közhelyek, melyeket csak az hisz felfedezésre méltónak, aki nem a levegővel együtt szívja magába a modern irányok szellemét.

Amit Kemmerich »Az emberi butaságok történetéből« című könyvében összehordott, mélyen benne él minden felvilágosult ember tudatában. Nem új, amit a bibliáról, mint az igazságok mértékéről mond, amit pedig az aszkézis-

ról, a boszorkány- és ördögtébolyról, a tömegek butaságáról, a vallásos kényszernevelésről előad, azzal ma már tisztában van minden pesti Galileista. És éppen ezért mondjuk, hogy az ilyen szellemi unokákból semmi haszna a kulturának. Mert a felvilágosultaknak nem használ, az elmaradottaknak pedig nem árt. Amazokat már nem kell, emezeket pedig nem lehet felvilágosítani. A mai kor gyermekeinek kezébe adni: fölösleges, az ó- és középkor embereivel elolvastatni pedig nem lehet. Ami kulturhistóriai értékét illeti, ebben a tekintetben sem tulajdonitunk jelentőséget Kemmerich könyvének. Mert jól tudtuk nélküle is, hogy buta emberek már az ó- és középkorban is éltek. De az egyes emberek, vagy a tömegek butaságából az egész korszak szellemi visszamaradottságára következtetni s az egész korszakot az egyes ember képére átformálni a legnagyobb igazságtalanság. A bibliával Mózes ajándékozta meg kortársait. De hát nem volt-e Mózes minden idők egyik legnagyobb államszervező talentuma s nem volt-e ő nemcsak a maga korának, hanem még sok évszázadnak egyik legnagyobb hadvezére? S nem élt-e Giordano Bruno ugyanakkor Rómában, amikor ott az inkvizíció fojtott el minden olyan gondolatot, mely az egyház hatalmának árthatott volna? Minden korszakban nagyszerű küzdelmeket vívott egymással a modernizmus a maradisággal, s ha akad valaki, aki egy korszak karakterét mégis csak az elmaradottak érzelmeiből, gondolataiból és cselekedeteiből rajzolja meg, az beválhatik jó karrikaturistának, de nem tarthat igényt arra, hogy a kultura történetirójának nevezze.

Kemmerich ilyen karrikaturista, könyve pedig nem egyéb, mint egy karrikaturista vázlatkönyve. S hát mondható másnak az a kulturhistorikus, aki a 19-ik század csodás eseményei, nagyszerű felfedezései és alig remélt tudományos eredményei közül csak Naudin francia botanikus fejlődési tanait állítja elének mint e század kulturájának egyik jellemző eseményeit? Aki a tizenkilencedik század nagy szellemi hőszai mellett még Naudint is észreveszi, annak egész intellektusa a pesszimizmusra rendezkedett be. Csak a sötétet, komorot, elszomorítóan mulatságosat akarja észrevenni, mert ha egyebet is meglátna, nem háborodhatna fel amiatt, hogy az emberek milyen ostobák. Kemmerich minden áron könyvet akart írni az emberi butaságról, tehát nem volt szabad észrevennie, hogy ezek a butaságok mennyire jelentéktelenek ama nagy szellemek megnyilvánulásai mellett, melyektől szinte kápráznak a kulturember szeméi. Ő csak a butaságokat kereste, mert a butaságokat megtalálni sokkal könnyebb, mint a bölcseségeket s mert ezek a megtalált bölcseségek lehetetlenné tették volna neki, hogy könyvet írjon az emberi butaságról. De ő meg akarta írni ezt a könyvet, tehát óvatosan kitért mindennek az utjából, ami vállalkozását megnehezítette volna. Előre megállapította, hogy az emberiség általában ostoba, aztán keresni kezdte az argumentumokat ennek az előre megállapított igazságnak az igazolására.

De hallgassunk az ellenérvekről: hallgassunk mindarról, ami élő czáfolata Kemmerich premisszájának. Nézzük az embereket, a tömegeket, melyeket Kemmerich egy félszeg, de a premisszájának nagyon is kedvező beállításban vonultat el szemünk előtt. Hát csakugyan buta, aki valamely tekintély behatása alól nem tud szabadulni, s hisz a tulvilági üdvösségben, hisz földöntúli csodatevő erőben, hisz az ördögben, pokolban s fétisek varázslatos hatalmában. Hogy miben és mit hiszünk, azt legtöbbször idegrendszerünk lerongyoltsága dönti el. Elhiszünk mindent, ami kétségbeesésünkből a kivezető utat egyengeti számunkra. A gyöngé, kétségbeesett s a halál gondolatával viaskodó ember nem abszolút igazságú filozófiát keres, hanem megcsinálja magának azt a filozófiát, mely az adott

helyzetben neki a legjobb, legkellemesebb. Nem az igazság diadalára, hanem a saját felszabadulására szomjazik. Ez nem ostobaság, hanem önzés, mely még az igazságot is feláldozza a boldogság kedvéért. Ez az önzés a rugója mindennek a sok ostobaságnak, amit az emberek gyöngeségükben, vallási tébolyukban, exaltáltságukban, vagy kétségbeesett reménykedésükben elkövettek. De hát ostobábbak voltak-e ők, mint mi, akik kétségbeesésünkben az aqua destillatától várjuk a felszabadító csodát? És rosszabbak, gonoszabbak voltak-e a régi apostolok, prédikátorok, mint a mai orvosok, akik tudják, hogy az aqua destillata már nem használható a betegnek, de mégis rádísputálják azt, hogy legyen valami, amiben a kétségbeesett ember reménykedhessen. Valamikor a tudománynak ezt a módszerét is megbélyegzik, de ki meri majd azt mondani, hogy ez a módszer nem volt a mai kornak egyik legnagyobb áldása . . .

L.

Nászutazók.

Irta: HERMANN BANG.

Nyár közepe volt, de az eső úgy szakadt, hogy az utak homokja felcsapzott.

A Kopenhága melletti »Mária gyöngye« szálló előcsarnokában álltam a portással.

— Na, — mondta a portás — ma már nem kell több vendégre várnunk. Még jó, hogy a hotel eléggé telve van.

Ezt olyan hangon mondta, mintha neki alapjában véve teljességgel közömbös volna, hogy jönnek-e, vagy mennek a vendégei, s hogy az emeletek üresek-e, vagy telve vannak.

A portás tapasztalt ember volt, aki életét azzal töltötte, hogy ősszel Nizzába költözött, ahol a »Hotel des Princes«-ben a portás székén ült, tavasszal pedig északra vette útját, hogy a Sund mellett valami fürdőhelyen egy hasonló széket vegyen birtokába.

Ez utjain és ezeken a székeken ülve sok embert látott, — sok dolgot és sok rendkívülit. Mivel pedig okos ember volt, végül is erősen lecsüngő lett a szájszöglete s csiptetője mögül úgy tekintett ki, mintha szána-koznék az emberek sokféleségén. Nemcsak a koffereket taksálta meg, hanem a tulajdonosukat is, és az utasokkal nem a borraivalók szerint bánt, hanem valami titkosabb s talán erkölcsi mértékkel mérve.

Láttuk, amint a szállókocsi üresen hajtott fel az allén s a portás már meg is fordult, hogy visszatérjen fülkéjébe, amikor én felkiáltottam:

— Portás, mégis jött valaki!

Fiatalt párt láttunk a kocsi fedele alatt félszegen egymáshoz húzódva, mint két madár egy fészekben.

Fent a bakon egy kicsiny, ó egy egész kicsiny táská feküdt.

A férfi magas, karcsu, sötétszemű volt és esőköpnyeget viselt. A hölgy kicsiny, vékony, mousseline-ruhában, kabát nélkül s ennivalóan kedves, zavart arcocskája volt.

A férfi németül kérdezte:

— Kaphatunk szobát?

— Parancsára — felelt a portás.

— Egy éjszakára? — kérdezte halkán, míg a tekintete végigsiklott a csarnok aranyozott lépcsőkarfáján.

— Igenis — mondta a portás.

— De fönt — szólt a férfi.

— Igenis — mondta a portás.

— Egészen fent — mondta a nő s zavarában nem mert se jobbra, se balra pillantani.

— Igenis — mondta a portás.

A kékkabátkás, aranygombos pikkoló, a kékmelényes és sávós vöröskabátú háziszolgák s a pinczerek frakkban, a reverzükön arany számmal, ezalatt összeverődtek.

Azok ketten még haboztak s hosszú pillantást vetettek a sötétvörös szőnyegre.

Aztán a férfi szólalt meg, mint aki valamire elhatározta magát:

— És mibe kerül egy szoba — — egy éjszakára.

— Hat korona — mondta a portás.

— Hat korona — ismételte a férfi és tágra nyitotta a száját, míg esőköpenyén mintha egy rándulás vonult volna végig.

— Igenis — válaszolt a portás, aki egy nagybácsi jóságos tekintetével nézte végig őket.

A férfi egy pillanatig habozott.

A kis hölgy azonban halkán és kérő hangon így szólt:

— Frigyes, maradjunk. Olyan szép itt.

— Hát jó. Maradjunk.

S a kis koffert felvitték a széles és királyi lépcsőn, ők ketten pedig kart karba öltve követték.

Olyan szépen, ütemesen mentek a borvörös futószőnyegen.

A portás, aki még mindig ugyanolyan pillantással nézett ki csiptetője mögül, így szólt:

— Nászutazók.

S hogy lehozták a bejelentőlapjukat, láttam, hogy a férfi középiskolai tanár s a nő a felesége.

A vesztibül egyik fonott székén ültem, mikor a fiatal pár megint lejött a lépcsőn.

A nő egy sapkát vett fel, olyan olcsó holmit, amelyent az elárusítónők szoktak viselni, ha reggel a boltba lesietnek.

Szakadatlanul esett. Ott álltak és kibámultak a szakadó esőbe.

Aztán megszólalt a nő s szorosan hozzásimult:

— Azért csak menjünk. Meg kell néznünk Hamlet sirját. — És Frigyes ragyogó szemmel nézett fel rá. — Hisz nem tesz semmit, hogy esik!

Elindultak, szorosan egymás mellett egy esernyő alatt, a szakadó esőben — Hamletnek, a dán királyfinak sirjához.

A portás utánuk nézett.

— Miért is hozná zavarba őket az ember és figyelemzetné, hogy lehet kocsit is kapni — morogta maga elé.

De én is kimentem az esőben egy más uton a kőhalomhoz, melyet Hamlet sirjának neveznek.

A fiatal pár már odaért.

Az esernyő alatt álltak s megbámulták a vizes köveket.

— Milyen csinos — mondta a nő.

És még sokáig álltak ott, míg a fákról patákból ömlött a víz, nézték a köveket s a szerelmes mondára gondoltak, Hamlet herceg és Polonius leányának mondájára.

Hazamentem.

De naphosszát, valahányszor felemeltem munkámból a fejem, két embert láttam az esernyő alatt, amint a hosszú fasorokon kalandoztak végig.

A tanár volt a feleségével.

És valahányszor láttam őket, azt kívántam, — vannak pillanatok, amikor az ember szentimentális lesz — hogy a jó Isten csak egy pár órára süttesse a napot, csak e kedves emberpár kedvéért.

És megtörtént: az eső elállt.

Egy óra hosszat napfényes volt a park s az esőtől terhes levelek csillogtak. A tenger pedig olyan kék volt, hogy máskor csak álmainkban látjuk ilyennek.

Egyszerre erkélyemről a kis tanárnét láttam, amint a pázsitzőnyeg nedves fűvén át az Ofélia-forrás felé ment. Odaért és elkiáltotta magát (magasra emelt szoknyával állt ott; milyen csinos lába is volt):

— Frigyes, Frigyes!

A férje utána ment s együtt nézték az Ofélia-forrást, amelynek vizét a fürdőigazgatóság csak vasárnaponként nyitja meg.

De egymásnak támaszkodva, boldogan révedt el pillantásuk a forrás fölött s a szép mondára, a szerelmes mondára gondoltak.

Ebéd idején a legtávolabb cső sarokban ültek, félig elrejtve az aranyosvörös függönyök mögött egy kis virágdiszes asztalkánál.

Egy palaczk vörösbort engedtek meg maguknak.

Lássan ettek, közbe-közbe koczintottak, azután megint ettek, — mindezt lassan és vontatottan, mintha attól félnének, hogy egy szép mese tulhamar ér véget.

De én, aki ismertem a kis zenekar karmesterét, oda mentem s megkértem, hogy játssza a Tristan és Isolda »Liebestod«-ját.

— Isten mentsen, — mondotta a karmester — csak nem játszunk dinernél Wagnert. De én ragaszkodtam hozzá.

— Tegye meg mégis, sohasem lehet tudni, kit örvendeztet meg vele.

Otthagytam és a karmester kicsufolt; kevéssel utóbb a teremben felcsendült a Szentivánéji álom nászindulója. Az étterem üvegfalán át figyeltem meg őket. Mosolyogva ringatták a fejüket s a szemük egymáséban pihent. Mikor a férfi felemelte poharát, az asszony bora kissé kicsordult, — annyira reszketett a keze.

Köröskörül azonban tényérok csörömpölése, ruhák suhogása és közömbös emberék közömbös fecsegése tullármázta a nászinduló hangjait, melyet a tömeg nem hallott, nem ismert, vagy már elfelejtett.

A fiatal asszonyka megint letette a poharát. Csillogó szemmel bámult a messzeségbe, míg egyre szólt a nászinduló, a szerelem szép dala.

Aztán hirtelen a virágváza fölé hajolt, leszakított egy szál százszorszépet s a tanár ur gomblyukába tűzte.

Kint megint megeredt az eső. Sűrű ködbe burkoltan, alig felismerhetően terült el a svéd part.

Este a sétány egészen ellagyott volt.

A tanár és a felesége a vestibulbe léptek, ahol a hölgyek selyemtoilettekben a széles, fonott karosszékekben ásitották el az időt, míg a ragyogó lámpák, a csillogó karfák, a pálmakert s a zene hangja szinte fokozták még tunya kedvetlenségüket, a férfiak pedig hosszú fellegetek szippantottak álmos szivarkájukból.

A tanár fiatal felesége azonban halkán így szólt:

— Ó Frigyes, milyen szép itt.

— És még halkabban suttopta.

— Köszönöm.

Másnap reggel, hogy a postára mentem le, a szálló kocsija épp a bejárat elé hajtott.

Megint esett.

Egy háziszolga egy koffert czipelt le. Mögötte jött a tanár és a felesége.

A portást nem láttam sehhol.

A fiatalok helyet foglaltak a kocsiban s elhajtottak. Alighogy elmentek, megjelent a portás.

A kocsi után nézett.

— Ki tudja, — mondotta — milyen pusztaságba mennek most...

— Igen — feleltem én s kinéztem az esőbe.

— Ki tudja.

S kevéssel utóbb a portás így szólt:

— Hja, minden álom rövid.

Souvenir.

Már menni, menni fáradt uri göggel
Csendes merészen, furcsa hidegen
A marseillei véres forró zajból
Parókásan a finom kerteken.

És szólni könnyü félős bucsuzással
Ó monsieur, álom volt életünk.
Én leteszem a rizsporos parókám
S mint bolygó vándorok tovább megyünk.

Gondoljon vissza rám majd egy opálos
Könnyü, elaltató, déli napon.
Én itthagynom a selyem legyezőmet
S emlékét bus szivembe foglalom.

És monsieur a jobbkezének ujját
Nyujtsa felém és intsen majd nekem...
S mint trikolor a forradalmi zajban —
A zsebkendőmet visszalengetem.

Verbéna.

Saison.

Villa.

— Nyári rémregény folytatásokban. —

2.

Tulesvén az ajtón és pedig azért esvén tul rajta, mert a küszöbből óriási kampós szögek álltak ki, Áldozat Pál pesti lakos észreveszi, hogy bejutott a házba, anélkül hogy verandán kellett volna átmennie.

— Veranda nincs? — kérdi szerényen.

És válaszol a Tulajdonos:

— Ne mondjuk, hogy nincs veranda. Ilyen határozottan ki ne mondjuk a szót. Legyünk tisztában azzal, hogy minden szoba veranda, melynek ablakai kifogástalanul kinyithatók. Nálam pedig, Házamban, ez az eset forog fenn. Az ablakok annyira kinyithatók, hogy esetleg be sem csukhatók. Tehát minden szoba veranda, mert minden szoba olyan nyitott, mintha veranda volna. De, tudva azt, hogy Uraságodnak ilyenképpen annyi verandája van, ahányat akar, vessük föl az alapkérdést: szükség van-e verandára? Régi balatoni ember vagyok, a legrégebbe egyike, olyan régi, hogy már a legöregebb emberekre sem emlékezem, de nyugodt lélekkel állithatom, hogy verandára semmi szükség. Fő az egészséges levegő. És az van itt, elfogyaszthatatlan mennyiségben. Szijja Uraságod, szijja csak a levegőt s azonnal észreveszi, hogy az első szippantásra ugyanannyi tódul be tüdején, mint a másodikra s az utána következőkre. Van itt elég levegő, nem Pest ez és nem London, ahol a ködöt késsel lehet vágni. Van-e itt köd? Nincs az; nem volt még eset rá a nyár folyamán, hogy itt köd lett volna. Képzelteti a tájék egészséges mivoltát. Az az ember, aki a veran-

dára ül ki, a legkönnyebben meghütheti magát, amitől valahányunkat a jó Isten mentse meg. Én nem utazom lakóim halálára. Ha már halniuk kell, mert az Ég úgy akarja, haljanak meg otthon, fővárosi lakásukban, amely erre a célra sokkal alkalmasabb. Tavaly is egy kuriai bíróval mi történt? A verandán ütötte meg a guta, de úgy megütötte, hogy többé sohasem jön nyaralni. Kell ez Uraságodnak? Akar-e egy veranda kedvéért örökre elbucsuzni kedves családjától s a környező világtól? Ha nem akar, könnyen lemond a kárhozatos verandáról. Röviden: veranda van ugyan, bár nincs, de Uraságod nem fogja használni, noha nincs is, de van.

Áldozat Pál pesti lakó tovább halad útján.

— Függönyök... — mondja.

— Micsoda függönyök?

— Függönyök az ablakokon...

— Az én nyaralóm ablakain?

— Igen, itt, ezeken az ablakokon...

— Ugyebár hogy nincsenek — ujjong a Tulajdonos. — Ez a büszkeségem. Nem türok függönyöket az ablakaimon. Messze elkerülöm a házat, melynek ablakán függönyök kellemetlenkednek. A függöny megakadályozza a napfény diadalmas beözönlését. Miért méltóztatik Budapestre idejönni? Nem azért, hogy a napfény elől elzárkózni kegyeskedjék, azért bizonyára nem. Mert ha Uraságodnak célzata ez volna, fényképzeti sötétkamarába menne nyaralni, pedig azt nem teszi, vagyis a napfényre számít, a napfényt tölem, jogosan, direkt megköveteli. Mihez irta legszebb versét Kiss József, aki tavaly át is utazott telepünkön? A naphoz. Mi volt a Chanteclairben, amely egyébként megbukott, a legszebb? Az a dal, melyet hősiünk, a Kakas, a naphoz intézett. Nem, nem, ezt a napot, ugyanezt, az áldót és áldottat, én nem rekeszhetem ki Villámból. Hadd jöjjön a napfény, áradjon és bugyogjon, mint az áradat s mint a bugyogó és fűrösze az ön homlokát és neje homlokát és mindenki homlokát, aki e lakban lak. Ön hálával fog megemlékezni rólam és imájába foglalandja nevemet, mert megtanítottam arra, hogy nincs nagyobb vétek a nap távoltartásánál emberi hajlékokból.

— Asztalok... — sóhajt Áldozat.

— Bolondság. Egy asztal! Egy az asztal s én vagyok az ő prófétája.

— De egy asztal, az sincs.

— Nem kell. Minek az?

— Melléje ülni.

— Jobb a Balaton mellett ülni, mint az asztal mellett akár feküdni is.

— Székek...

— Ugyanazon okból fölöslegesek. Balaton, Balaton, nem győzöm önnek ismételni, hogy Balaton. A Balaton mellett part, a parton fű, a fűvön Uraságod, boldogan és plen-éren, amint a levegőt szipákolja, étkeit fogyasztja, tagjait szellőzteti, gondjait felejt.

— Szóval semmi sincs a villában?

— A Villában, az én Villámban, minden van, ami kell. De semmire kell, s én ezt is épp oly örömmel nyuj-

tom lakómnak, amily örömmel a Mindent nyujtanám. Nem butorbarrikádokat adok önnek, nem elpuhító luxust, hanem eget és leget, üdvöt és egészséget. Ez az öné, ezt öntől el nem vitathatja senki. Nyugalom szunnyad e falak közt, idegek zsongítója, városi altatója. Konyha nincs, nehogy főzéssel füstösítse a levegőt, cselédszoba nincs, nehogy cselédszobában laktatással megalázza cselédjét, kit a régi magyarok oly nagyra becsültek, hogy gyermekeiket is cselédkémnek szólították. Mosdótál nincs, mert szentségtörés volna mosdani ott, ahol a Balaton vize sutorog, s amilyen a mosdó, olyan a törülköző, tehát törülköző sincs. A *nincs* a legnagyobb boldogság, uram, mert a *van* birtokossá, tehát javak mikénti megtartásán gyöttrődővé teszi az embert. Kétezer korona ez a villa erre a nyárra s kétezer koronáért én önt oly gondatlanná teszem, mint a gyermeket, ki fehér lélekkel most születik. Tehát béréli a villát?

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

♂ **Dr. Fellner Frigyes.** A munkássága a fináncztudomány és a gyakorlati finánczpolitikus ragyogó kompromisszuma. Egy új típus alakult ki benne, egy új típus, amely a praxis tanulságait a tudomány fejlesztésére, a tudomány eredményeit a közgazdasági élet fejlesztésére használta föl. Irodalmi munkái huszonnégy kötetet tesznek ki, közülök több — mint a nemzetközi fizetési mérleg és a készfizetés főtartásának összefoglalását tárgyaló munka, amelylyel a Magyar Tudományos Akadémia bizta meg — uttörő és ma már minden közgazdasági kutatásnak nélkülözhetetlen. Munkássága az ország határain túl is tiszteltté és megbecsültté tette a nevét; ezerkilencszázegyben az Institut International de Paris tiszteletbeli tagjává választotta meg, s a mult esztendőben Bécsben aratott nagy sikert a monarchia nemzeti vagyonáról szóló előadásával, — a hetedik nemzetközi közgazdasági kongresszuson ő ismertette Magyarország közgazdasági mérlegét. A tudományegyetem már 1903-ban habilitálta, s hogy most nyilvános rendkívüli tanárrá nevezte ki a király, szimpátiával és elismeréssel fordul feléje a gazdasági és a tudományos közvélemény, mely egyképp — és egyképp büszkén — vallja a magáénak.

* * *

♂ **Az Antikrisztus.** Az orosz világ mélyén megint reng a föld és a vak sötétségen forradalmi pásztortűz gyullad... Kit érdekel ez ma Péterváron? Kit érdekel a Balkán? Kit érdekel az olasz mozgósítás? A duma föloszlatása? Gorkij Maxim? Ma mindenütt csak *Rasputin*-ról beszélnek és mindennél léleketfojtóbb a kérdés: él-e még. Él-e még a kalandor, aki pap lett, anélkül hogy fölszentelték volna, államférfi, anélkül hogy betüvetést tanulna, — Kapisztrán János: vakbuzgóság nélkül, Fráter György: zseni nélkül, Pázmán Péter: tudás és szónoki erő nélkül? Semmi a mai Oroszországot úgy nem stigmatizálja, mint a ráolvasással gyógyító paraszt csodálatos karrierje. Ma ő: Oroszország, amit nélküle akarnak tenni, abból nem lesz semmi, amit akar: az holnap birodalmi törvény, egyházi dogma, császári pátens, revolúciós népakarat, a szent színódus rettegő, a miniszterelnök: kezecsoló neki, az asszonyok boldogok, ha a ruhája szegélyét csókolhatják, Az asszonyok! Az asszonyokkal kezdte és ez

volt az egész karriér titka. Ha nem Oroszországban él: házasságzédelgő lesz, parázna falurossza, kolduló barát, kisvárosi »szép asszony kocsi«, de Oroszországban élt és mint a Boccaccio fráterre az isten képében jelent meg a Karenin Annák közt. És próféta lett, félisten, egyetlen Akarat, olyan nagy ur, hogy le kellett szurni.

* * *

♂ **Caillauxné levele.** A főtárgyalás közeledik és a Figaro vörösposztós hóhérdobja megperdül; most már harsog, bőmből a vád, most már nincs Franciaországnak más átka, mint Caillauxné, most már nincs más probléma, mint az előre megfontoltság, most már nincs más remédium, mint az elitelés. Az előre megfontoltság! Mintha ezen mulna minden. A Figaro diadalmasan lobogtatja meg a corpus delictit: egy levelet, amelyet Caillauxné a merénylet előtt irt s amelyből kiderül... Mi derül ki? Amit akarnak. Ha el akarják ítélni a miniszter asszonyát, akkor az derül ki, hogy soha még gyilkosságra úgy nem készültek, mint erre; ha fel akarják menteni, az derül ki, hogy az asszony nem akarta megölni Calmettet. Akik Caillauxnét a levél publikálása előtt elitelendőnek tartották, azok most még elitelendőbbnek tartják, akik fölmentendőnek: most még fölmentendőbbnek. Az előre megfontoltságnak az ítélethez semmi köze... arra már csak akkor kerül a sor, mikor az ítéletet a világ számára indokolni kell.

* * *

= **Az erkölcsös Páris.** A Moulin Rouge deszkáin padlóg dekolletálva tánczolt egy láb- és mozgásművész nő a gyönyörökért libegő párisiak kedvtelésére. Tánczolt, de nem sokáig, mert a rendőrség, erkölcsi okokra hivatkozva, betiltotta az előadást, helyesebben: a meztelenséget. Azt hinné az ember, hogy a hóhullám Páris fejébe kergette az erkölcs törvényeinek respektálását s a sok cochonéria, mely a francia fővárost vallja szülőhelyének, egyszerre illetőségi helyet fog változtatni. Nem kell megdöbbenniök a párisi könnyedség rajongóinak. A fundamentum nem változott még, csak az alapézés formacseréléséről van szó. Páris megcsömörlött már a meztelenségtől, egy mezőnküli tánczos nő nem izgalmat kelt a látcsövek mögött, hanem unalmat áraszt. A rendőri hatóság ezt az unalmat okozó felháborodást képviselte ott, ahol ez idő szerint az állig begombolt ruha izgat.

* * *

♂ **Izolda, az apjáról.** A szép Izolda tehát könyvet irt; egy egész könyvet arról, hogy: *ki tart az apjának*. Hát persze: többé-kevésbé mindenki előtt fontos, hogy kit tart az apjának, ha másért nem: ama bizonyos magánjogi összefüggések miatt, no meg aztán derék szanatóriumi orvosaink miatt is; mert mégse emberséges dolog zavarba ejteni a szakállas bácsit, mikor ő oly gyöngéd nyomozást folytat hereditásos bűneink kórokozói iránt. Nem lehet csodálni, hogy — mint Eötvös Károly mondaná — Izolda is *végére akar járni* a nagy problémának; végre, ő egy világra szóló zsenit reklamál apául, és ha ez a bizonyítás nem sikerül, rosszabbul jár, mint a trónkövetelő, akit a koronától ütnek el. És nem lehet csodálni azt se, ha igényével a nagyközönség elé lép és könyvben adja ki az apasági keresetet...

* * *

= **Kötélverő.** A munkás-kötélverőhöz hasonlította a királyt s a törvény elé került felségsértés vádjá miatt. A Kuria megállapította, hogy a cikkirótól távol állott a sértés szándéka, de maga a hasonlat — minden sértési szándék nélkül is —

megállapítja a felségsértés tényálladékát. A hasonlat tehát nemcsak sántíthat, hanem sérthet is. Ez tény, különösen a király személyével kapcsolatban, akit legmagasabb közjogi állásánál fogva a hétköznapi beszélgetések fölé kell emelni s meg kell kimélni még a hasonlatok érdekességétől is. Ha a Kuria így látja, mindenesetre helyes, s még az is megállhat, amit különben nem mondott ki, hogy királyt csak királyhoz szabad hasonlítani. Igen, de a kötéilverés nagyon tisztességes ipari pálya, s a kötéilverők hasznos, rendes és szükséges polgárai az államnak. A kuriai ítélet tehát kétélű volt. Felfelé védett, lefelé sujtott s a trón legalsó fokán alul taszította a kötéilverők békés, tisztos kis osztályát. Kár, hogy királysértési perekben nem a király ítélkezik. Mert amit egyszer egy király megoldott, azt is kötéilverők csinálták. A gordiusi csomót.

SZINHÁZ.

Theatrophobia.

Rouché ur átveszi a párisi nagy operát. A szép, arany-cziradás épületen két millió frank deficit sötétlik. De Rouché ur illatszergyáros, gazdag amatőr s örömmel viszi a pénzt az örvénybe.

Két hónappal az opera mostani krízise előtt pedig megbukott az Odéon. A lapok már színházi krízisről beszélnek a világ legszínházibb városában. Kiütött a theatrophobia. Az emberek nem szeretnek operába járni — konstatálják az újságírók. De a közönség karban felel: Tévedés, mi általában: színházba sem szeretünk járni. Elég volt.

Egy hűs, árnyékos erdőben tépelődve a színház betegségén, — mert ugye bizonyos, hogy Európaszerte lázas a komédia — nyár nyugalomban lehet konstatálni, hogy a fejlődés törvényei erősek és im, először az operák halnak meg, melyek legkorábban születtek. Az opera halála azonban nem jelenti a zené csődjét is. Az opera bábajos karrierjén át mindig csak színház: az előkelők színháza volt. Volt idő, mikor a szinpad irodalom minden igyekezetét operákba öntötte. (Metastasio...) A legcsászáribb korszakok ragyogásában a diadém az opera volt. A versaillesi nimfajátékok barokk érzékisége lassanként lázba hozta az udvarokat. Az álklasszicizmus operaszövegekben tündökölt s a Lenôtre-kertekben, a szabad ég alatt, utánzott velencei éjszakák érzélgős beállításában született meg minden operának alapja: a pöz. Mária Terézia vidám osztrák fővárosában száz évvel később ért meg az opera s vele a ballet). Romantikus korok virágjai voltak mind a ketten, háboruk s inséges évek alatt mindig megfakultak; de ha újra csönd támadt, a szinpad minden gráciája, hazugsága, szépsége az operában jelent meg. Benne volt a dráma szonoritása (*parlando*), a vigjáték kedélye (*recitativo*) és az áriákban minden emberi indulat. Az előkelőknek és a kényeseknek nem kellett attól félniök, hogy egy váratlan pillanatban megcsapja őket az élet és az igazság nyers lehellete. Minden hazug volt itt, mesterkél, altatószer a forradalmak ellen. A párisi operákban Tritonok vitatkoztak faunokkal lágy zene mellett, a külvárosban pedig a nép már Neckert éltette és kenyeret követelt... Azután úgy tetszett, elmúlt az opera. A dráma hangosabb lett. Csak a Meyerbeer viharos premiérjei, Wagner első, nagy bukásai fordítják feléje a világ figyelmét. S végül megkezdődött a lassu haldoklás. A gazdagok színháza unalmas lett: évszázados tradícióival, melyekbe esténként belészorította hallgatóit, s a nagy művészeti hazugsággal, melyen felépült. Rouché ur, egy évszázados dekadencia kritikusa perczében érkezik. Talán megvigasztalja, hogy nemcsak az opera, de a színház is — általában — rossz időket él...

A színház is ...

— Hogy mily darabot szeretek legjobban? — kérdezi Abel Hermant új regényében a színigazgató. — Ilyet: érzelgős legyen, szellemes, de tisztességes. A párisi színpad új, Gavault-nívója, édeskés műsora megfelel ennek a receptnek. De az emberek mégsem járnak már színházba. Miért? A színigazgató így felel: Nincs pénzük. A drámaíró így: Nincs izlésük. A kritikus: Nincs darab, amit érdemes volna megnézniük. A színész: nem is kellene, maradjanak otthon. A közönség pedig, jámborul és ásitva, így: Két dologért megyek csak színházba: ha bohózatot adnak, vagy operettet. A többi mind, sőt ez a kettő is... unalmas... hiába, unalmas.

Ez a theatrophobia.

Nem betegség, inkább szép egészséges vágy: künn vacsorálni a Pré-Catelanban, az Englischer Gartenben, a Wannseen, a Kahlenbergen, a Hühösvölgyben, színház helyett. És ezzel kapcsolatban: átugrani a lapokban a színházi rovatokat, kikerülni a színészek nyilatkozatait, s tovább menve: dicsérni, vagy szidni darabokat, miket sohasem látunk, csak ismerősök referáciáiból ismerünk. Nem törődni a színházzal. Elfelejtetni a színpadot, a riváldát, a reflektort. Ugy, amint el lehet felejtetni a politikát, vagy a bőrzét, ha elég volt belőle.

De talán nem is annyira a színház krízise ez, mint a közönségé. A színház örökkévaló feladatával nem állhat meg. Az üzlet néha felbillenhet, az irodalmi küldetés soha. A színháznak hallatlanul nagy hivatása van. A görög maszk, mely torz fenséggel vigyorog a szcénák felett, most türi a bohózatot és az operettet, szembenéz az üres nézőtérral és vár. Új irodalmat. És új közönséget.

Sz. L.

IRODALOM.

Faust.

(Irodalomtörténeti cikkek. Irta: Heinrich Gusztáv.)

A nagy gulához, amelyet a Faust-kutatók, a zseni egyiptomi rabszolgái régmúlt világok tégláiból építenek, magyar földről is hordtak — végre — egy hatalmas követ. A Heinrich Gusztáv Faust-tanulmányainak, amelyeket most egy vaskos kötetbe komponált össze a tudós szerző, — *Faust*, Irodalomtörténeti cikkek — nincs hazai földön elődjük; még csak magyar nyelven megjelent Faust-magyarázat is alig van, kivéve talán a Boylsen Hjalmar Iljosth munkáját, amelyet Csiky Gergely fordított le.

A Heinrich Gusztáv studiumai a Faust-monda egész óriás területére kiterjednek. A Goethe hömpölygő Faustjának forrását keresi és a Ganges mélyén, a görög és római mithosz örökké csengő szökökutjaiban épp úgy fölkel egy cseppet, mint a középkor mohos sziklakövei alatt. A Faust első silhouette-jét az ótestamentumban, a Faust-monda első könyvbe-öltözését az 1587-ben megjelent Népkönyvben látja. »Historie von D. Johann Fausten, dem weitbeschreyten Zauberer und Schwarzkünstler, wie er sich gegen dem Teuffel auf eine benandte Zeit verschrieben, was er hierzwischen für seltsame Abentheur gesehen, sebst angerichtet vnd getrieben, biss er endtlich

seinen wol verdienten Lohn empfangen. Mehrentheils aus seinen eigenen hintergelassenen Schriften, allen hochtragenden, fürwitzigen vndt Gottlosen Menschen zum schrecklichen Beyspiel abschewlichen Exempel, vndt in Druck gefertigt.« És itt kissé érthetetlen, hogy Heinrich Gusztáv, akinek a szeme annyira hozzáalkalmazkodott a mult különös fényéhez; milyen értetlenül áll a Népkönyv előtt. Ugyanakkor, amikor megállapítja, hogy a kortársak csodálattal és elragadtatással olvasták, ugyanakkor hozzát teszi, hogy »mi, a jelenkor gyermekei csak boszankodva olvashatjuk«. És talán az egyetlen hibája a gazdag és jelentős munkának az, hogy a mai igények perspektívájába tágitja. »Aki — írta egy Jeanne D'Arc magyarázatában Anatole France — aki a középkor emberét meg akarja érteni, annak el kell felejtetni, hogy a föld gömbölyü s a csillagok nem az ég felhőcsilláira akasztott lámpák; annak el kell felejtetni mindent, amit a világ a középkoron tul tanult, annak vakon kell hinni a középkor kozmografusainak, Tamásnak, az akvinóinak, el kell hinni, hogy Európát Priamus fiai alapították, akik Trója bukása után szétszóródtak a világba.« A Népkönyv Faustja — a kételkedés árjába szédült teológus, aki az ördöggel cimborál és a csillagok járását kutatja (akiben Scherer a Luther ellenképét látja: »Luther hisz, Faust kételkedik, Luther tiszteli az irást, Faust a pad alá csapja, Luther nem bizik az emberi észben, Faust azt hiszi, hogy az emberi ész mindenek fölött való, Luther legyőzi az ördögöt, Faust az ördög áldozata lesz«), aztán végigbarangol téren és időn és Heinrich Gusztáv végigvisz bennünket ezen a kulturhistóriai vándoruton. Nem is Faust változik, hanem a világ: századok jönnek századokra, felfedezések felfedezésekre, az ész horizontja tágul, a babona hátrál s a Népkönyv Faust-fölfogásától, amely a természettudományt tartja babonának és a dogmát pozitív tudománynak, mindinkább közeledünk a tizenkilencedik század *Faust*-jaihoz, ahol a dogma: babona és a természettudomány: a pozitív tudás. A Sturm und Drang: a Faustmondának is aranykora, Faust — írja Heinrich Gusztáv (ez a fejezet a maga ragyogó irodalomtörténeti háttérrel, csillogó és önkényes, de annál originálisabb filozófiai konstatacióival egyike a legérdekesebbeknek) — a *geniek* legkedveltebb alakja lesz, hisz mindegyikük Faustnak érezte magát. A Sturm und Drang legtipikusabb Faustdrámája a Soden grófé; itt Faust nemcsak eget ostromló titán, lázadó pogány, hanem nagy hazafi is, aki vezércikkeket sóhajt el és politikai programokat ad. »Ó haza, haza, — kiált föl, midőn elröpül — ó hogy létednek kedves ábrándjáról le kell mondanom.« Vagy egy más helyen: »Németország a szó valódi értelmében legyen szabad«. A Sturm und Drang többi Faust-írói is — Müller, Klinger, Schink, Voss, Klingemann — mind a század politikai vágyait vetítik ki Faust árnyékában. Utánuk még csak Goethe Faustja következhetett, — a geneziséhez Heinrich Gusztáv nagyon érdekes adatokat derít föl — ahol Faust: az emberiség, sorsa: az emberiség sorsa, bukása: az emberiség bukása, lendülete: az emberiség lendülete. A Goethe Faustjával keveset foglalkozik a szerző, annál többet a hozzá tapadó litteratúrával; ezt két csoportra osztja: a filozófiai és történeti magyarázatok csoportjára. Ő maga egyiket se fogadja el, »a helyes magyarázat — írja — filozófiai is, amennyiben a költő világnézetének kialakulását és a kornak bölcséleti fejlődésével való összefüggését megér-

Ha fáj a feje

ne tévovázzék, hanem használjon azonnal:

Beretvás-pastillát

mely 10 percz alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Orvosok által ajánlva. Készíti

Beretvás Tamás gyógyszerész

Kispesten. Kapható minden gyógyszerárban. 3 doboznál ingyen postai szállítás.

teni törekszik, de egyuttal történeti és filológiai is, mert lépésről-lépésre figyelemmel kíséri a mondának és tragédiának bonyodalmas keletkezését és tisztázza az egyes részletek létrejöttét befolyásoló, vagy kíséző irodalomtörténeti motívumokat, sőt indokolt az allegóriai magyarázat, ahol tudniillik a költő maga is allegorizál. A Goethe után következő Faust-drámák — Chamisso, Grabbe, Grillparzer — nagyobbérszt a weimari nagy pogány csilagsóvájában keringenek, kivéve talán Lenauét és a Heine Faustját, amelyről Heinrich Gusztáv olyan lesújtó ítéletet mond. »Ki beszél ma még Heine Faustjáról talán a monda történésein kívül.«

A hatalmas munkát a magyar Faust-szerű alakok találó rajza egészíti ki. Jókai Mór a magyar Faustot — tudós professzor Hatvanit — a német Faust paródiájának tartja, a magyar reformáció reakciójának; Heinrich Gusztáv szerint is inkább magyar Paraclerus, vagy magyar Hegrippa, mint magyar Faust, de azért — és ezzel fejeződik a munka — azért Hatvani Istvánt jövőre is magyar Faustnak nevezhetjük.

Mindez persze csak kontur — nemcsak a könyvnek, de a kritikának is csak — konturja; nem is akartunk többet: mint a figyelmet fölhívni a mindenképpen hézagpótló és kulturtörténeti hasznot jelentő munkára.

Öröktüz. (Versek. Irta: Kiss Menyhért.) A vallásos költészetnek azt az irányát, amelyet Sujánszky Antal annyi sikerrel művelt, most modernebb és könnyedebb nyelven, de nem kevesebb sikerrel szólaltatja meg Kiss Menyhért, az ismert katolikus író, költő, ujságíró és tanár. Legutóbb megjelent *Öröktüz* című könyvében javarészt alkalmi ódáit és egyéb egyházi vonatkozású verseit gyűjtötte össze egy tartalmához is méltó külsejű kötetben s a Hargitáról csengő rímekkel daloló költő ezekben a verseiben is azon a friss, egyszerű és érző hangon mondja el érzéseit, amely eddigi irodalmi munkásságát jellemzi s amely megérdemelt sikert biztosított Kiss Menyhértnek abban a körben, amely működését őszinte figyelemmel kíséri. Nem túlságosan mély poétai ere, de annál gyorsabb folyású és annál több csillogó habot vet felszínre. Nyelve zámatos, verselése könnyű, szinte magától értetődő, mint az erdők susogása. Kiss Menyhért új könyvével nagy szolgálatot tett a szegényes katolikus irodalomnak, amelynek egyik reprezentatív lírikusa.

A mindenről gondoskodó természetnek bámulatos gyógyereje érvényesül a Schmidthauer-féle keserűvizben, mely a leghivatottabb természetszerű és ártalmatlan gyógyítója az emberi szervezet belső bajainak, u. m.: székrekedés és abból eredő étvágyhiány, gyomor-felfúvódás, aranyér és vérbőség-nél, eddigi semmiféle műveleg készült szerek által utol nem ért gyógyhatású, mint ivókúra hosszabb használatra elkövéréds, szívelhájásodás és azzal járó fulladásnál, sárgaság, máj- és lép-daganatnál stb. Kapható minden jobb ásványvizelárusító helyen. Utasítás mellékelve. Főszétküldés a forrástulajdonos Schmidthauer Lajos gyógyszerésznél Komáromban. Összetévesztések elkerülése végett Schmidthauer igmándi keserűvize kérendő.

Phosphatine Falières a neve annak a tápszernek, amelylyel manapság már minden aggodalom nélkül lehet a gyermeket az elválasztás időszakában táplálni. E kiváló tápszer biztosítja a csontrendszer fejlődését és erőteljessé neveli a gyermeket. Kapható a gyógyszertárakban dobozonként, amely 3 hétre elegendő, 3 korona 80 fillérért.

HETI POSTA.

O. M. I. K. E. tag. Hogy az ön neve miért nem fordul elő abban a névsorban, melyet az Omike évi jelentésében a tagokról kiadott, ezt mi nem tudjuk. Ha azonban ez a kis mulasztás nagyon elszomorítja önt, megvigasztalhatjuk azzal, hogy önnel együtt még vagy negyedfélezer tag maradt ki a névsorból. Ne következtessen ebből rosszat. Az Omike vezetőségében megtalálja a magyar társadalom legkiválóbbjait, akikhez a gyanunak még az árnyéka sem férközhetik. Hogy miért hiányos mégis ez a névsor, noha az eltüntetett negyedfélezer polgártárs pontosan befizette a tagilletéket, eziránt kegyeskedjék talán az egyesület elnökségéhez fordulni. Nekünk nem muszáj mindent tudni, mert nagyon sok dolgok vannak a nap alatt, melyekről jobb nem tudni. A tizfilléres levélbélyeget elküldjük a Zsidó menzának.

Szeged. F. Levelét elküldtük Kiss Józsefnek Trencsén-telepre. A választ onnan fogjuk megkapni.

Trieszt. S. K. Köszönjük szépen a figyelmet. Fájdalom, elkésve érkezett.

Echo. Nem érdekes. A kéziratot megsemmisítettük.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A női szépség titka, hogy a toilette-asztalról ne hiányozzanak a hírneves *Kriegner-féle Akácia-szépítőszerek*, mint a páratlan akácia-arckemőcs, akácia-puder és akácia-szappan, amelyek kaphatók a Kriegner-gyógyszertárban, Budapest, Kálvin-tér (Baross-utca sarok). Postai szétküldés naponta.

Pöstyén

rádiusos **csuz-köszvény** ellen világ-
iszapja híré. Pom-
pás új fürdő- és szállópalota, Olcsó polgári szállók és penziók
(napi 5-6 koronától). Új gyógymód elhízott rheumás betegek-
nek (Bergonié-eljárás). — Cím: Fürdőgazgatóság, Pöstyén.

szénsavas Borax
üdit, szépít, fiatalít.
1 levél: 30 fillér 1 doboz 1 korona

Pattanást, mitesszert, bőrvörösséget elmulaszt. Bar-
sonysíma, rózsás, üde, bájos arczzint ad.

EGO pipere boraxszappan... K 1. —
EGO pipere boraxcrém... K 1.50

Forrástár: **KISS LÁSZLÓ** Budapest, Baross-utca 81.

Berson

Summivarok
a legjobb